

**Äidin valinta
– lapsi ilman isää**

Mira Takkinen
Pro gradu – tutkielma
Kevät 2012
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Äidin valinta – lapsi ilman isää

Tekijä: Mira Takkinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 67 sivua +2 liitesivua

Vuosi: kevät 2012

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lapsensa isyyden selvittämisen kieltäneiden äitien kokemuksia päätöksen syistä sekä päätöksen vaikutuksista äidin ja lapsen kannalta. Tutkimukseni kohteena ovat isyyden selvittämisen kieltäneet äidit, joilta olen kerännyt tutkimusaineiston kirjallisina kertomuksina. Tutkimus on fenomenologinen tapaustutkimus, jonka analysoinnissa on käytetty Giorgin rakentamaa analyysimallia Perttulan sovelluksin.

Tutkimustulosten perusteella äitien syyt lastensa isyyden selvittämisen kieltämiseen vaihtelevat riippuen muun muassa vanhempien suhteen laadusta ja pituudesta. Äitien päätöksessä korostuu vahva äitiys, johon he perustavat päätöksensä lapsen virallisesta isättömyydestä. Vahva äitiys tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että äidit pitävät lapsensa etusijalla elämässään. Isyyden selvittämisen kieltäminen ei ole kuitenkaan ollut kaikille itsestään selvä ratkaisu.

Äidit kokevat isättömyyden vaikuttavan arkeensa ja lapseensa jollain tasolla, mutta eivät koe sen olevan lapsen elämän tärkein asia. Yhteiskunnalliset kysymykset suhtautumisesta aviottomaan, isättömään lapseen mietityttävät äitejä samoin kuin lapsen isän kaipuu. Isän puutetta äidit pyrkivät korvaamaan lapsen elämässä olevilla miehen malleilla. Isyyden selvittämisen jatkaminen mietityttää suurta osaa tutkimuksen äideistä ja usea heistä aikookin hankkia lapselleen isän "vaikka vain paperilla".

Tutkimukseni perusteella tutkittavien äitien lasten isät voidaan jakaa neljään aineistosta nousevaan tyyppiin; läsnä olevaan isään, mielikuva-isään, siittäjä-isään sekä poissaolevaan isään. Näistä läsnä oleva isä on konkreettisesti lasten elämässä mukana, mielikuva-isä on äidin kertomusten perusteella lapselle jäsentynyt isä ja siittäjä-isä sananmukaisesti vain sukusolujen luovuttaja ilman suurempaa roolia lapsen elämässä. Poissaoleva isä sijoittuu mielikuva-isän ja siittäjä-isän välimaastoon.

Avainsanat: isättömyys, isyys, äitiys, yksinhuoltaja, fenomenologia

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__ (vain Lappia koskevat)

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimustehtävät	3
2.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	3
2.2	Tutkimuksen toteutus	4
2.3	Aineiston analyysi	9
2.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	15
3	Isyys	21
3.1	Isyyden muutos ja merkitys	21
3.2	Isyyden tyypittelyä	22
3.3	Isyydestä luopuminen	25
4	Valittu isättömyys	28
4.1	Päätöksentekohetkellä	29
4.2	Ainoa huoltaja: äiti	29
4.3	Äitien kuvailemat isätyypit	32
5	Äitiys ja isätön lapsi	43
5.1	Oma vanhemmuus- vahva äitiys ilman isää	43
5.2	Isättömyys lapsen kannalta	49
	Johtopäätökset	57
	Lähteet	62
	Liitteet	68

1 Johdanto

Nykypäivän yhteiskunnassa on nähtävissä muutoksia perhekäsityksessä; on kahden vanhemman perheitä, lapsiperheitä, perheitä joiden molemmat vanhemmat ovat samaa sukupuolta tai ns. uusperheitä joissa on yksin toisen vanhemman lapsia sekä mahdollisesti myös yhteisiä lapsia. Samalla tavalla voidaan nähdä, että myös isyys on muuttunut aikojen saatossa. Isä on ollut perheen pää, elättäjä, joka on tuonut leipää pöytään uuras-
taen ahkerasti töissä ja pitäen kuria asettaen rajoja kotona. (ks. Huttunen 2001, 153.)

Vanhempien tasa-arvoisuus perheen elättämisessä on ehkä lieventänyt isän asemaa ja roolia suhteessa äitiin, mutta usein mielletään edelleen isän merkitys perheessä suureksi. Kahden naisen hankkiessa jälkikasvua mietitään, mistä lapselle saataisiin ”miehen mallia”, erityisesti jos kyseessä on poikalapsi. Samoin mietitään, miten äiti kykenee kasvatamaan lasta kasvuvaiheissa eteen tulevissa hankaluuksissa ilman miestä, ilman isää. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n mukaan avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten määrä on ollut kasvussa vuosittain ja onkin nähtävissä, että muutama vuosikymmen sitten tabuna pidetty aviottoman lapsen synnyttäminen on arkipäiväistynyt.

Avioliitossa syntyneen lapsen isyys on automaattisesti todettu; äidin aviomies on lapsen isä. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys taas on tunnustettava. Toimiessani lastenvalvojana olen vastaanottanut useita isyyden tunnustuksia isyyden selvittämissä. Joskus näin ei tapahdukaan, sillä äidillä on myös mahdollisuus kieltää isyyden selvittäminen. Tällöin prosessi päättyy ilman isyyden tunnustamista. Tämä vaihe on jäänyt mietityttämään minua.

Tutkimusaineistoni olen kerännyt neljän eri tahon internetsivujen kautta. Olen pyytänyt äitejä, jotka ovat kieltäneet lapsensa isyyden selvittämisen, kertomaan oman tilanteensa minulle kirjoittamalla tarinansa. Kirjoittamisen tueksi ja avuksi liitin tutkimuspyyntöni kymmeneen eri teemaan jaotetun kysymysrunгон (ks. liite 1). Tutkimuksen edetessä muokkasin alkuperäistä 10 eri teeman kokonaisuutta tiivistäen sen aineistosta nousseisiin teemakokonaisuuksiin. Näiden pohjalta olen analysoinnin kautta rakentanut tutkimustulokseni.

Tutkimuksessani tarkastelen äitien kertomusten kautta niitä syitä, mitkä ovat johtaneet äidin ratkaisuun kieltää lapseltaan virallinen isä isyyden selvittämättömyyden myötä sekä äitien kokemuksia siitä, millaisena he kokevat lastensa isättömyyden ja vaikuttaako virallinen isättömyys äitien mukaan heidän lapsiinsa.

Tutkimukseni metodi on fenomenologinen tapaustutkimus. Tutkimuksessani ei ole erillistä teoriaosuutta, vaan fenomenologiselle tutkimukselle ominaiseen tyyliin tutkimusaineisto ja siitä nousevat aiheet ohjaavat teorian valintaa. Fenomenologisen tutkimusmetodin tavoitteena on kerätä tietoa inhimillisestä kokemuksesta juuri sellaisena kuin se ilmenee tutkittavan omassa subjektiivisessa tietoudessa. (Virtanen 2006, 152; Perttula 1995, 60–61.) Fenomenologinen tutkimus on induktiivinen eli kuvaileva, eikä sen tavoitteena ole muodostaa teorioita, malleja tai yleistyksiä. Tutkijalta tämän kaltainen tutkimus edellyttää tutkittavan ilmiön kohtaamista ilman ennalta määrättyjä oletuksia. Tutkijan tulee myös tiedostaa tämän ennako-odotusten ja – oletusten sulkeistaminen, reduktio, ja sen merkitys tutkimuksen onnistumiselle. (Perttula 1995, 43–45.)

Tämän hetken tunnetuimpiin ulkomaalaisiin fenomenologisen psykologian tutkijoihin kuuluu Amadeo Giorgi (esim. 1994, 1997). Hänen rakentamaansa analyysimenetelmää on kaikkiin ihmistieteisiin sopivaksi edelleen kehittänyt Juha Perttula (1995, 2000). Perttulan rakentamaa mallia olen käyttänyt aineistoni analysoinnissa.

2 Tutkimustehtävät

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata lapsensa isyyden selvittämisen kieltäneiden äitien kokemuksia elämästään ja valinnastaan, jonka he ovat lapsensa elämässä tehneet. Tutkimuksen kautta haluan tuoda esiin niitä syitä, jotka vaikuttavat äitien ratkaisuihin samoin kuin niitä kokemuksia, mitä heillä on siitä, miten ratkaisu isyyden selvittämättömyydestä on vaikuttanut heidän mukaansa heidän lapsiinsa. Tutkimuskohteena ovat siis äitien kokemukset isyyden selvittämisen kieltämiseen johtaneista syistä sekä äitien kokemukset tämän ratkaisun vaikutuksista heihin itseensä sekä heidän lapsiinsa. Sosiaalityön ammattilaisena koen samoin kuin Anneli Pohjola (1994), että sosiaalityössä tärkeää on ymmärtää sosiaalityön asiakkaiden näkökulmaa omaan elämäänsä ja asiakkuuteensa. Tutkimukseni lähtökohtana ei kuitenkaan ole äitien asiakkuus, vaan heidän kokemuksensa ja kertomuksensa elämästään.

Isättömyyden vaikutuksesta lapsen elämään on tehty useita tutkimuksia erityisesti psykologisesta näkökulmasta samoin kuin isättömyyden kokemisesta. (esim. Myllärniemi 2010; Haapalahti 2007; Miettinen 2002.) Se, että lapsella ei ole virallista, tunnustettua isää ei aina tarkoita, että hänellä ei olisi isä(hahmoa) elämässään. Isän merkitys lapselle on tunnustettua ja tunnistettua. Miksi siis tehdään toisenlaisia ratkaisuja? Tähän olen lähtenyt etsimään vastauksia. Tutkimukseeni vastanneille olen esittänyt 10 eri teemaan pohjautuvan avoimen kysymysrungon helpottamaan äitien tarinoiden kirjoittamista (liite 1). Näiden teemojen avulla halusin kerätä tietoa ja saada vastauksen tutkimuskysymykseeni:

Miksi äidit ovat kieltäneet lastensa isyyden selvittämisen?

Miten äidit kokevat lastensa isättömyyden?

Miten äidit kokevat isättömyyden vaikuttavan lapsiinsa?

Isyyden selvittämisen kieltämisen syitä ei ole juurikaan tutkittu toisin kuin isättömyyttä itsessään. Esimerkiksi sotaorpojen isättömyyttä on tutkittu runsaasti. (ks. esim. Haapalahti 2007.) Muun muassa Anne Koivunen (2008) on omassa pro gradu – tutkielmas-

saan tutkinut totaali-isättömyyttä ja sen merkitystä nyt jo aikuisten lasten elämässä. Hänen tutkimuksessaan on nähtävissä, että elämä ilman isää on vaikuttanut tutkittavien lasten elämään. On selvää jo tilastollisessa valossa, että ilman juridista isää eläviä lapsia syntyy vuosittain useita. Isyyttä ja sen merkitystä lapsen elämään, kasvuun ja kehitykseen on tutkittu useista näkökulmista ja laajalti. Omassa tutkimuksessani haluan tehdä nähtäväksi myös sen, miksi kaiken isyyden positiivista merkitystä koskevan tutkimustiedon valossakin äidit päätyvät ratkaisuun, jossa he kieltävät lapsensa isyyden selvittämisen ja miten he tämän asian kokevat vaikuttavan omaan ja lapsensa elämään. Näin haluan lisätä ymmärrystä ilmiöstä ja siihen liittyvistä asioista.

2.2 Tutkimuksen toteutus

Olen toteuttanut tutkimukseni kvalitatiivisena fenomenologisena ihmistutkimuksena. Aineistoni kattaa kahdeksan äidin kirjalliset kertomukset. Analyysimenetelmänä olen käyttänyt fenomenologiseen monitapaustutkimukseen soveltuvaa Amadeo Giorgin kehittämää analyysimetodia Juha Perttulan (1995, 2000) soveltamana versiona. Perttula (2000) kokee, että hänen muokkaamansa fenomenologinen erityistiede voi kattaa useiden tieteenalojen erityispiirteitä ja näin ollen soveltua useiden tutkimusalojen käytettäväksi. Koska sosiaalityö tieteenalana on rakentunut osin myös samoille teoriaperusteille kuin psykologia, koen että metodini on käyttökelpoinen. Tämän lisäksi fenomenologinen ajattelutapa ei rajoitu pelkästään yhden tieteenalan alle, vaan se muotoutuu kunkin ihmistieteen erityiskysymysten mukaisesti, tutkijan mielenkiinnon kohteista käsin.

Kvalitatiivinen fenomenologinen tutkimus

Kvalitatiivinen ihmistutkimus on, kuten nimi kertoo, tutkimusta ihmisestä ja hänen elämissämaailmastaan. Timo Laine (2010, 28) toteaa, että tutkijan tulee tiedostaa oma ihmiskäsityksensä tehdessään ihmistutkimusta. Ihmistieteellisessä tutkimustavassa tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan tutkittavan ilmiön perusrakenteen ja tutkimusmenetelmän vastaavuudella. Ihmistieteissä tämä edellyttää ihmiskäsityksen julkituomista. Ihmiskäsityksen analyysi tarkoittaa filosofista kysymystä siitä, millä edellytyksillä olentoa voidaan kutsua ihmiseksi. Tämän tiedon pohjalta tutkija voi valita tutkimusmetodinsa. (Perttula 1995, 97.)

Tutkijan ihmiskäsitys näkyy hänen tutkimuksessaan, koska jo tutkimusmenetelmät rajoittuvat lähtökohtaisesti vain tietynlaisten todellisuuden ominaispiirteiden tavoittamiseen. Tutkimusmetodinsa valinnalla tutkija päättää siis tutkivansa vain tiettyjä ominaispiirteitä, vaikka valintoja muuttamalla tutkimuksen kohteesta voisi saada esiin eri asioita. Näin ollen tutkimustulokset liittyvät ihmiseen vain ne ominaispiirteet, jotka käytyillä menetelmillä voidaan saavuttaa. (Perttula 1995, 14–15; Perttula 2000, 428.) Ihminen on näkemystäni ja uskomukseni mukaan kokonaisvaltainen, jakamaton ja ainutlaatuinen. (esim. Rauhala 1993.) Ihmisen elämismailma on maailma, jonka ihminen kokee ja jolle hän antaa merkityksen ajatuksillaan, suunnitelmillaan, päämäärillään ja arvokenteillaan. Tässä tutkimuksessa ihmiskäsitykseni näkyy kiinnostuksena äitien aintukertaisiin kokemuksiin isyyden selvittämisen kieltämisestä.

Juha Perttula (1995, 98) toteaa laadullisen tutkimusotteen soveltuvan sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joiden perusta on tajunnassa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sitä jäsentävässä kielessä. Kvalitatiivisen ihmistutkimuksen aineisto on tutkittavien tuottamaa, usein tekstimuotoista. Aineisto tuotetaan ensikädessä tutkijasta riippumatta, mutta yleensä kirjoittaja kuitenkin ajattelee kirjoittavansa jollekin. (Eskola & Suoranta 2001, 15.)

Fenomenologia kuuluu kvalitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Fenomenologiassa voidaan erottaa kaksi suuntausta; Husserlin edustama deskriptiivinen fenomenologia sekä Heideggerin hermeneuttinen fenomenologia. Husserl (1859–1938) on kuvannut, että tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ulkoisen maailman rakentumisesta ihmisen tajunnassa. Husserl on halunnut selvittää ihmisen kokemuksia, sillä hän uskoi, että objektiivinen tieto on mahdollista löytää ihmisen puhtaasta kokemuksesta. (Virtanen 2006, 154–155.) Heidegger puolestaan otaksui, että tieto muodostuu ihmisen ja ulkoisen todellisuuden välisessä suhteessa. (Virtanen 2006, 156.)

Fenomenologisen tutkimusmetodin tavoitteena on kerätä tietoa inhimillisestä kokemuksesta juuri sellaisena kuin se ilmenee tutkittavan omassa subjektiivisessa tietoudessa. (Virtanen 2006, 152; Perttula 1995, 32, 59–61; Perttula 2000, 429.) Fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia. Kokemus on aina suhteessa siihen todellisuuteen, missä ihminen elää, joten kokemus syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. (Laine 2010, 29.) Perttula (1995, 61) toteaa myös, että kokemus on sidoksissa tiettyyn ihmiseen. Jollei häntä olisi, ei olisi kyseisiä merkityksiäkään. Tutkittavat ilmiöt ovat siis nimenomaan

tutkittavien henkilöiden kokemuksia. Kokemus muotoutuu sen mukaan, millaisen merkityksen henkilö antaa kokemukselle. (Laine 2010, 29.) Fenomenologialle tyypillistä on se, ettei se pyri tuottamaan tutkimuksensa kohteesta teorioita ja yleistyksiä. Tutkimuksen aineistosta nousevat aiheet ja teemat ohjaavat teoreettisen tiedon valintaa ja käyttöä. Teoria laaditaan siis aineistolähtöisesti.

Fenomenologian tarkoitus on lisätä tutkittavan kohteen ymmärtämistä. Tutkittava ilmiö pyritään tuomaan mahdollisimman laajasti ja kokonaisvaltaisesti esiin, jotta tutkimuksen aiheen sisäiset merkitykset voitaisiin tulkita ja ymmärtää. Fenomenologinen tutkimus on lähestymistapa, jonka tavoitteena on kerätä tietoja ihmisen elämäkokemuksesta ja tutkia sen perusrakenteita. Fenomenologinen tutkimus on induktiivinen eli kuvaileva, eikä sen tavoitteena ole muodostaa teorioita, malleja tai yleistyksiä. (Perttula 1995, 9-10.) Omassa tutkimuksessani tulen kuitenkin tekemään päätelmiä aineistostani nousevista yhtäläisyyksistä rakentaessani yleistä merkitysverkostoa. Tulen kuitenkin tekemään tämän alkuperäistä aineistoa kunnioittaen ja vahvasti sen pohjalta. Tutkittavien kokemus on sidoksissa yhteiskuntaan, jossa se ilmenee, joten sen sitominen yhteiskunnalliseen ilmiöön on mahdollista ja tärkeää.

Tutkijalta tämän kaltainen tutkimus edellyttää tutkittavan ilmiön kohtaamista ilman ennalta määrättyjä oletuksia. Tutkijan tulee myös tiedostaa tämän ennako-odotusten ja –oletusten sulkeistaminen, reduktio, ja sen merkitys tutkimuksen onnistumiselle. (Judén-Tupakka 2008, 69–70; Perttula 1995, 9-10, 43–45; Laine 2010, 34–35.) Reduktio tarkoittaa siis irtaantumista luonnollisesta, refleктоimattomasta asenteesta, epäolennaisen, kuten omien uskomusten, mieltymysten ja mielipiteiden sivuun laittamista jotta ilmiön moninaisuus ja rakenne paljastuisi. Fenomenologiassa tutkittavan kokemus tulee kohdata sellaisena kuin se ilmenee. Reduktion avulla pyritään kiinnittämään huomio tutkittavan ilmiön olennaisuuksiin. (Virtanen 2006, 169; Perttula 1995, 10.) Reduktion ensimmäistä vaihetta kutsutaan sulkeistamiseksi. Sulkeistamista pidetään fenomenologiassa tärkeänä, sillä se mahdollistaa välittömän kokemuksen tavoittamisen. (Perttula 1995, 10.) Perttula (1995, 55–56, 70) toteaa kuitenkin, että kaiken sulkeistaminen ei milloinkaan ole tutkijalle mahdollista, vaan tutkimus on aina osin tulkinnallista.

Sulkeistamisen onnistuminen vaatii tutkijan oman esiymmärryksen tiedostamista. Tutkijan omat ennako-oletukset vaikuttavat tutkimuksen tekemiseen väistämättä kohteen ymmärtämisessä. (Varto 1992, 26–27.) Olen työssäni lastenvalvojana kohdannut tilan-

teita, joissa äiti on kieltänyt isyyden selvittämisen. Tämä kieltäminen tapahtuu kirjallisesti, eikä se vaadi perusteluita. Äitien kanssa ei ole käsitelty aihetta tämän syvällisemmin, sillä yleensä he eivät halua asiasta enempää kertoa. Tämä kertominen onkin vapaaehtoista, sillä isyyslain (700/1975 ja 1238/2006) mukaan kirjallinen kieltäytyminen isyyden selvittämisen jatkamisesta riittää. Isyyden selvittämisen kieltämisen seuraukset, eli yleensä lapsen juridinen isättömyys sekä perintöoikeudetta jääminen on äidin kanssa tässä tilanteessa käyty läpi.

Elämässäni ei muutoin ole kokemusta isyyden selvittämisen kieltämisestä. Oman esi-koiseni kohdalla isyyden selvittäminen on toteutettu, ja myöhemmät lapseni ovat syntyneet avioliitossa saaden näin isän isyysolehtaman kautta. Isättömyyteen liittyviin tutkimuksiin olen opiskeluideni ja työssä käydessäni tutustunut, mutten koe sisäistäneeni niiden tuloksia esimerkiksi isättömyyden negatiivisista vaikutuksista päteviksi luonnon-laeiksi. Olen siis lähtenyt avoimesti selvittämään tutkimustehtäviäni ja kuuntelemaan äitien kertomuksia elämästään ja ratkaisuksistaan. Isyyden jaottelun Huttusen (2001) mukaan olen sisäistänyt ennen tutkimuksen tekoa, ja käyttänyt sitä hyväkseni, sillä se avaa tutkimusaineiston helpommaksi lukea.

Aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii usein selvittämään sen yksilöllisen merkityksenannon, minkä tutkittavat henkilöt eri ilmiöille antavat. (Kiviniemi 2010, 76.) Näin ollen useimmat laadulliset tutkimussuuntaukset ovat tulkinnallisuutta korostavia. Fenomenologisessa aineistonkeruussa on mietittävä sitä, miten ja millä menetelmillä todellisuutta tai tutkimuskohdetta tutkitaan jotta kohteesta voidaan oppia. (Kiviniemi 2010, 78.)

Aineisto tulee siis hankkia niin, että tutkija vaikuttaisi mahdollisimman vähän kokeuksiin, joita tutkittavat tuovat esiin. Toinen ehto aineiston keruulle on, että kysymysten tulisi olla mahdollisimman avoimia, jotta ne antavat tilaa tutkittavalle liittää vastaukseensa kokemiaan mielikuvia ja elämyksiä aiheesta. (Virtanen 2006, 170.) Oman aineistoni olen kerännyt neljän eri tahon internet-sivuilla (Vauva-lehti, Kaksplus, Helistin ja Meidän Perhe) pidetyllä ilmoituksella (liite 1) toukokuun 2011-helmikuun 2012 aikana. Ilmoituksen perusteella olen saanut kahdeksan äidin kirjoitukset kokemuksistaan. Internet-sivut valitsin aineistonkeruulähteeksi sen takia, että niiden avulla tavoitin useita

henkilöitä. Tarkoitukseni oli saada aineistonkeruuilmoitukseni myös ko. lehtiin samoin kuin muutamaan muuhunkin kuukausittain ilmestyvään lehteen, mutta näissä kaikissa oli linjaus, ettei aineistonkeruupyynnöjä julkaista. Tutkittavat lähettivät kertomuksensa minulle sähköpostitse. Vaihtoehtona oli kertomusten lähettäminen myös perinteisesti kirjepostitse, mutta tätä vaihtoehtoa tutkittavat eivät käyttäneet.

Fenomenologisessa tutkimuksessa haastateltavien määrä vaihtelee. Giorgi (1994) toteaa, että kokemuksen kuvaus voidaan kirjoittaa vain yhdenkin vastaajan kokemuksen perusteella, mutta analyysivaiheessa on oltava laajempi aineisto varmistamaan, että koko kokemuksen kirjo on saavutettu. Määrää tärkeämpää onkin saavuttaa sellaisia informantteja, joilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta. Tämän takia jouduinkin rajaamaan työni ulkopuolelle vastauksia, joissa esim. äiti oli naimisissa, mutta lapsi ei ollut aviomiehen. Äiti koki että tietyllä tapaa lapsi on isätön, mutta koska olen rajannut tutkimukseni äiteihin, jotka ovat kieltäneet avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyyden selvittämisen, ei tämän äidin kertomus kuulunut kohderyhmääni.

Tutkimukseni aineiston olen halunnut kerätä äideiltä, sillä he ovat olleet tekemässä suurta päätöstä lastensa elämässä. Äitien kertomusten kautta pyrin kuvaamaan heidän kokemuksiaan siitä, miten isättömyys vaikuttaa heidän elämäänsä ja millä tavoin he kokevat sen vaikuttavan lastensa elämään. Äitien näkemys lastensa kokemuksista on siis välillinen kokemus, eikä välttämättä vastaa täysin sitä, mitä lapsi todellisuudessa kokee ja ajattelee tilanteestaan. Tässä tutkimuksessa se on sallittua, sillä pääpainoalueena on äitien kokemus tilanteesta.

Tutkimukseen osallistujien kuvaus

Tutkimukseeni vastasi yhteensä yhdeksän henkilöä, joiden kertomuksista kahdeksaa olen käyttänyt tutkimuksessa. He lähettivät minulle sähköpostitse kertomuksensa. Tutkittavat henkilöt asuvat eri puolella Suomea. Heistä osalla on myös lapsia, joilla on juridinen, joko avioliiton isyysolettaman kautta tai tunnustamalla vahvistettu isä. Tällä hetkellä osa heistä on parisuhteessa, osa elää lapsen/lasten kanssa keskenään.

Omasta taustastaan äidit ovat kertoneet jonkin verran. Useimmat heistä ovat eläneet niin sanotussa ydinperheessä (isä, äiti ja lapsi/lapset) oman lapsuusaikansa, mutta osalla on myös kokemus äidin yksinhuoltajuudesta niin käytännön kuin virallisellakin tasolla.

Osa äideistä kuvaa suhdettaan vanhempiansa ja sisaruksiinsa lämpimäksi, tavanomaiseksi tai normaaliksi, mutta osan mielestä suhde toiseen vanhempaan tai sisarukseen/sisaruksiin on mutkikas tai etäinen.

Äidit ovat kirjoituksissaan tuoneet esiin myös syitä, miksi ovat halunneet kirjoittaa kertomuksensa:

”...hurjan tärkeä aihe!”

”...olen—lapseni isyyden selvittämisen kieltäjä. Joskaan ihan näin yksiselitteisiä asiat eivät kuitenkaan ole, niin kuin ei mikään tässä maailmassa...”

”...teki hyvää itsellekin kirjoittaa asiasta...”

Ben Furman (2000) korostaa kirjoittamisen terapeuttista merkitystä todeten muun muassa, että kirjoittamalla saa etäisyyttä vaikeisiin tapahtumiin. Myös Katri Pietiläinen (2009) toteaa, että kirjoittaminen on myös tunteiden jakamista. Tällä on puhdistava vaikutus kirjoittajaan. Kirjoittaminen tekee asioista todellisia, kertoo sen, mitä koetaan. Kirjoituksesta, tarinasta, voi nähdä miten asiat ovat olleet ja mikä on muuttunut.

2.3 Aineiston analyysi

Päivi Åstedt-Kurki & Heli Nieminen (1997, 158–159) toteavat, että fenomenologisen tutkimuksen analyysi on muuttuva tutkimuksesta toiseen eikä jatkuva, pysyvä ja toistuva teknisten suoritusten sarja. Fenomenologisen metodin eteneminen luodaan kunkin tutkimuksen kuluessa, vaikka tutkimukselliset perusratkaisut ja yleiset toimintatavat ovatkin löydettävissä. Tutkija suhteuttaa tutkimustuloksensa aikaisempaan tutkimustietoon, johon hän peilaa omia tulkintojaan. Tutkija tarkkailee tuolloin teoreettisia lähtökohtiaan, jotka ovat olleet sulkeistettuina empiirisen tiedon keruun ajan ja peilaa niitä tuloksiinsa. Tutkimuksen tuloksena on tuolloin tutkittavasta ilmiöstä tuotettu kuvaus.

Tekstin tulkinta alkaa jo ensimmäisellä lukukerralla. Tekstin lukeminen tapahtuu aina sidoksissa asianomaisen lukijan ajatus- ja tietorakenteisiin, joten jokaisella lukukerralla

tulkintaa tapahtuu ja uudet lukukerrat rakentuvat aina edelliselle tulkinnalle. Ensimmäisellä lukukerralla saadaan yleiskuva aiheesta. Toisella kerralla tämä yleiskuva alkaa jäsentyä ja seuraavilla lukukerroilla tulkinnat syvenevät. Tekstiä voi tulkita sellaisenaan, suhteutettuna yhteyteensä tai vertailukohtia pitäen. (Tamminen 1993, 104.)

Jos tekstiä tulkitaan sellaisenaan, voidaan keskittyä tarkastelemaan esimerkiksi eri käsitteiden tai termien merkityksiä tekstissä, tekstin rakennetta tai kirjoittajan ja lukijan välistä suhdetta. (Tamminen 1993, 105.) Omassa tulkinnassani tekstiin annetaan toisaalta suuntaa teemojen mukaan, mutta toisaalta kirjoittajille on annettu mahdollisuus kertoa näkemystään myös niiden ulkopuolelta.

Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt Amadeo Giorgin (1994, 1997) kehittämää mallia fenomenologisen psykologian analyysimenetelmästä Juha Perttulan (1995, 2000) sovellutuksin. Analyysi on jaettu viiteen vaiheeseen, joissa olennaisena on joka vaiheeseen kuuluva itsetarkkailu. Vaiheet ovat tutkimusaineistoon tutustuminen huolellisesti ja avoimesti kokonaisnäkemykseen pyrkien, aineiston jakaminen merkitysyksikköihin, merkitysyksikköjen muuttaminen tutkijan yleiselle kielelle, yksilökohtaisen merkitysverkoston muodostaminen sekä yleisen merkitysrakenteen muodostaminen. (Perttula 1995, 69–77, 272; Giorgi 1997.)

Ensimmäinen vaihe

Ensimmäisessä vaiheessa tutkija lukee tutkimusaineistonaan olevaa tekstiä saadakseen siitä selkeän kuvan. Tässä vaiheessa varsinaista analysointia ei vielä tehdä. Tutkija pyrkii saamaan kattavan kokonaisnäkemys tutkimusaineistosta ilman omia ennakkoodotuksiaan sulkeistamalla oman kokemuksensa ja oletuksensa (Perttula 1995, 69). Tässä vaiheessa aineisto voidaan jakaa sisältöalueisiin, jotka jäsentävät tutkimusaineistoa. Tavoittamalla tutkittavien kokemuksen aitona ja alkuperäisenä, eläytymällä tutkittavien kokemukseen, saadaan luotua perusta analyysin seuraavaa vaihetta varten.

Äitien kirjoituksista löytyy jo ensimmäisten lukukertojen aikana kolme erityyppistä isämallia. Myös sisältöalueiden teemat näyttävät suhteellisen selkeinä. Tässä vaiheessa sisältöalueina korostuvat päätökseen vaikuttaneet tekijät, lapsen isättömyyden esiinnousu niin ympäristössä kuin lapsen kanssa, isättömyyden kokeminen äitinä sidoksissa omaan vanhemmuuteen sekä isättömyyden vaikutus lapseen äidin kokemana.

Toinen vaihe

Toisessa vaiheessa tutkija erottaa aineistosta merkityksen sisältävät yksiköt. Merkitysyksiköt ilmaisevat itsessään tutkittavan ilmiön kannalta olennaisen osan, aiheen, tekstissä. Merkitysyksikkö muodostetaan aina kun koetaan, että tutkittava antaa uuden merkityksen. Merkitysyksikköjen erottelu on tutkijan apukeino ja siihen vaikuttaa aina tutkijan erityistieteellinen näkökulma. (Perttula 1995, 72; Virtanen 2006, 185.) Tässä vaiheessa teksti jaetaan konkreettisesti pienempiin osiin.

Kolmas vaihe

Kolmannessa vaiheessa merkitysyksiköt tiivistetään ja täsmennetään sekä muunnetaan tutkijan yleiselle kielelle. (Perttula 1995, 74.) Tutkijan yleinen kieli ei kuitenkaan tarkoita teoreettista kieltä ja tieteellisiä termejä vilisevää tekstiä. Tekstin on pysyttävä selkeänä, jotta voidaan havaita, mistä merkityksistä on päädytty mihinkin tiivistykseen. Sulkeistaminen on tässä vaiheessa erityisen tärkeää, jotta aineiston ydinmerkitys saavutettaisiin. Tiivistetyt merkitysyksiköt käännoksineen sijoitetaan eri sisältöalueiden alle, tarvittaessa useampaankin.

Tässä vaiheessa olen kääntänyt tekstin omalle kielelleni kadottamatta kuitenkaan sitä merkitystä, minkä kirjoittaja on tekstissään antanut. Tiivistykset ovat siis tarkkoja ja kieli selkeää. Tiivistykset on sijoitettu ensimmäisessä vaiheessa määritettyihin sisältöalueisiin.

Seuraavaksi esittelen valitsemani äidin anonymisoidusta kertomuksesta osan, jossa näkyy sekä alkuperäinen kirjoitus, että tutkijan muodostama yleiskielellinen käänös. Teksti on tässä vaiheessa sijoitettu sisältöalueisiin.

Päätöksenaikainen elämäntilanne

Olin eroamassa avioliitosta. Äiti oli naimisissa, mutta eroprosessi oli käynnissä.

Minulla oli tapailusuhde itseäni selvästi nuorempaan, mutta karismaattiseen ja hyvin "miesmäiseen" mieheen, johon tunsin "jalat alta" -tyyppistä vetoa. Raskaus alkoi, kun olin tapailnut ko. miestä vajaan vuoden. Äiti tapaili nuorempaa, karis-

maattista ja miehistä miestä. Raskaus alkoi, kun tapailua oli kestänyt noin vuoden ajan.

Olin päättänyt jo aiemmin, että jos tulen tästä suhteesta raskaaksi, pidän lapsen. Äiti oli jo aiemmin päättänyt, että jos tulee raskaaksi, pitää lapsen.

Tiesin siis jo alusta asti, että tulen olemaan (totaali)yksinhuoltaja, enkä nähnyt todennäköisenä, että mies saisi jonkin "herätyksen" ja ryhtyisi edes viikonloppuisäksi. Äiti tiesi alusta asti, että tulisi olemaan (totaali)yksinhuoltaja. Äiti ei pitänyt todennäköisenä, että mies ryhtyisi edes viikonloppuisäksi.

Päätökseen johtaneet syyt

Tunsin, että minulla on kova (biologinen) tarve saada vielä lapsi, mutta tiesin, etten sitä enää avioliitossa tule saamaan, enkä myöskään erikoisemmin halunnut sitä siinä. Karille päätyneen liiton loppumetreillä minulla oli tapailusuhde. Äidillä oli vahva tarve saada vielä yksi lapsi. Hän kuitenkin koki, ettei saa, eikä halua lasta enää kariutuneessa avioliitossa.

Uskoin myös, että mahdollisuudet löytää uusi kumppani, jonka kanssa hankkia vielä lapsi, olivat varsin pienet, enkä halunnut joutua tilanteeseen, jossa jään ilman lasta kumppanin puuttuessa. Äiti uskoi, että mahdollisuudet löytää uusi kumppani ja hankkia lapsi hänen kanssaan olivat varsin pienet. Hän ei halunnut että jäisi ilman lasta kumppanin puuttuessa.

Isättömyyden esiinnousu ympäristössä ja lapsen kanssa

Lapsi on vasta täyttämässä kolme, eikä kysele oikeastaan isästään. Joskus on paikannut repun ja ilmoittanut lähtevänsä "iskälle". Tämä liittyy kuitenkin enemmän siihen, että kaksi isompaa lastani ovat vuoroviikoin isällään, joka muutti erilleen raskauteni aikana ja avioero astui voimaan. Lapsi on alle kolmivuotias, eikä juuri kysele isästään. Joskus hän on lähtemässä isälle katsoen mallia vanhemmista sisaruksistaan, jotka käyvät oman isänsä (ex-aviomiehen) luona vuoroviikoin.

Päiväkodissa isättömyyttä käsiteltiin nopeasti vasu-keskustelussa, jossa kysyttiin kenelle lapsi tekee isänpäiväkortin. (Tekee vaarilleen eli isälleni.) Päiväkodissa lapsen isättömyyttä on sivuttu isänpäiväkortti-asiassa. Lapsi tekee kortin äidin isälle.

Päätöksen miettiminen jälkikäteen

Olen jatkuvasti kahden vaiheilla, ollut sen jälkeen, kun isän tapaaminen pojan kanssa, ja yhteydenpito päättyi. Päätöksen suhteen äiti on jatkuvasti kahden vaiheilla. Tämä tilanne on jatkunut siitä asti, kun isän tapaamiset ja yhteydenpito päättyivät.

Eli suurin syy isyyden selvityksen aloituksen viivästymiseen on oma mukavuudenhaluni sekä se, etten halua, että lapsen isä "suuttuu". Äiti kokee että suurin syy isyyden selvittämisen aloituksen viivästymiseen on hänen mukavuudenhalunsa ja halunsa olla "suututtamatta" isää.

Isättömyys äidin kokemana + oma vanhemmuus

Koska lapsi on minulla lähes aina, arki on joskus raskasta, eikä minulla liiemmin ole omaa aikaa. Lapsen ollessa lähes aina äidillään, arki on joskus raskasta eikä omaa aikaa liiemmin ole.

elämäni on hyvää ja tasapainoista, Äidin elämä on hyvää ja tasapainoista.

Nyt myös koen, että lapsilukuni on täysi, eikä ketään puutu, mikä on upea tunne. Äiti kokee myös, että lapsiluku on nyt täysi, eikä ketään puutu.

Olen aika räiskähtelevä, voimakas persoona ja sitä kautta voi olla, että perheessä olisi tarvetta sille "rauhallisemmalle", tasaisemmalle aikuiselle. Äiti on räiskähtelevä, voimakas persoona. Perheessä olisi ehkä tarvetta rauhallisemmalle, tasaisemmalle aikuiselle.

Isättömyyden vaikutus lapseen

En pidä siitä, että joissain "isäkirjoissa" isättömyyttä käsitellään kuin se olisi tuomio lapselle. Isättömyys voi olla molemmille osapuolille tappio, mutta tuomio se ei ole. Äiti ei pidä siitä, että isättömyys nähdään julkisessa keskustelussa tuomiona lapselle. Isättömyys voi olla molemmille osapuolille tappio, mutta tuomio se ei ole.

Varmasti se tulee lasta mietityttämään, ja aiheuttamaan jonkin verran suruakin ja kaipausta. Äiti uskoo että isättömyys tulee mietityttämään lasta, samoin kuin aiheuttamaan jonkin verran surua ja kaipausta.

Toisaalta, sitä mitä ei ole, ei osaa yleensä kaivatakaan. Mutta sitä mitä ei ole, ei osaa yleensä kaivatakaan.

Edellä kuvattua esimerkkiä lukiessa on huomioitava, että se on hyvin tyypistetty kuvaus äidin kertomuksesta ja sen pääpaino on esittää tutkijan kielelle muuttamista ja korostaa sitä, miten yhdenmukainen kuvaus edelleen on tutkittavan ja tutkijan kokemusten välillä. Esimerkki itsessään ei anna täyttä kuvaa äidin kokemuksesta, sillä se sisältää vain osan äidin kirjoituksesta.

Neljäs vaihe

Neljännessä vaiheessa tutkija muodostaa käännyistä merkitysyksiköistä yksilökohtaiset merkitysverkostot. Tämä on tärkeää, sillä kokemukset koostuvat erilaisista monimutkaisista merkitystihentymistä erillisten merkityssuhteiden sijaan. (Perttula 1995, 77.) Tässä vaiheessa siis integroidaan tutkijan kielelle käännetyt muunnokset sisältöalueiden kokonaisuuksiksi. Eri sisältöalueet erotetaan toisistaan esimerkiksi kappalejaolla. Tässä vaiheessa tutkija vertailee ja reflektoi merkitysyksiköiden sisällöllisiä yhteyksiä ja niiden keskeistä merkitystä tutkittavaan ilmiöön kokonaisuudessaan.

Seuraavaksi kuvaan tätä vaihetta yhden sisältöalueen osalta edellisessä vaiheessa kuvattun äidin kertomuksessa. Koska aihe on tutkittaville intiimi ja osalle myös kipeä, en koe tarpeelliseksi kuvata kokonaisuudessaan analyysiprosessia, vaikka aineiston käytölle gradussani onkin saatu lupa äidiltä.

Päätöksenaikainen elämäntilanne

Äiti oli naimisissa, mutta eroprosessi oli käynnissä. Äiti tapaili nuorempaa, karismaattista ja miehistä miestä. Raskaus alkoi, kun tapailua oli kestänyt noin vuoden ajan. Äiti oli jo aiemmin päättänyt, että jos tulee raskaaksi, pitää lapsen. Äidillä on ollut muitakin suhteita avioliiton ulkopuolella, mutta selittämättömästä syystä hän koki että tämän kumppanin lapsen hän haluaa. Äiti tekisi edelleen saman ratkaisun. Äiti tiesi alusta asti, että tulisi olemaan (totaali)yksinhuoltaja. Äiti ei pitänyt todennäköisenä, että mies ryhtyisi edes viikonloppuisäksi.

Tässä vaiheessa aineistosta nousevat laajat merkityssuhteet tiivistyvät ja keskittyvät. Sisältöalueiksi muodostuvat päätökseen johtaneet syyt, isätyypit ja vahva äitiys. Äitiyden alle jakaantuvat merkitystihentymät omasta vanhemmuudesta, isättömyydestä äitinä sekä isättömyyden vaikutuksesta lapseen.

Viides vaihe

Viidennessä vaiheessa siirrytään Perttulan (1995, 95) mukaan toiseen päävaiheeseen. Tällöin muodostetaan yleinen merkitysverkosto, yhteinen tarina, kaikkien tutkittavien yksilökohtaisista merkitysverkostoista. Merkitykset muuttuvat siis yleiselle tasolle kokemukseksi, joka sisältää jokaisen yksilökohtaisesta kertomuksesta nousseet tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset asiat.

Tässä vaiheessa olen muokannut yksittäisistä kertomuksista yleisempää kokemusta. Koska kertomusten isämallit ovat, kuten vaiheessa yksi totesin, hyvin erityyppisiä, on yleisen tason merkitysverkostoja luotu isätyypeistä neljä kappaletta. Luomani yleisen tyyppin merkitysverkostot esittelen tarkemmin tutkimustuloksissa. Osa tuloksista on luetavissa isätyypin alta, sillä ne ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Kaikkia tutkittavia taas koskee vahva äitiys, jonka alla kuvaan siihen liittyvät merkitysverkostot.

2.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessani eettiset kysymykset ovat tärkeitä, koska tutkin ihmisten henkilökohtaisia kertomuksia ja kokemuksia, jotka ovat intiimejä. Eettisyys on vaikuttanut kaikkeen

toimintaani tutkijana tutkimusprosessin aikana aina aineiston keruusta analysointiin ja raportointiin saakka. Ihmistieteissä keskeinen normisto on ihmisen kunnioittamista ilmentävät arvot. Nämä arvot ovat yhdenmukaisia myös sosiaalityön arvojen kanssa. (vrt. Talentia 2005.)

Ihmisten itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus sekä yksityisyyden kunnioittaminen ovat vakiintuneita eettisiä periaatteita tutkijoille. (Kuula 2006a, 60.) Eräs tutkimuseettisistä kysymyksistäni oli aineiston keruu. Tutkimuspyyntöni (liite 1) on muotoiltu siten, että tutkittaville itselleen jää valta siitä, miten he haluavat osallistua tutkimukseeni. Pohdin aineistonkeruutapaani, ja totesin, että aihe voi olla niin arka, ettei siihen löydy helposti esimerkiksi haastateltavia. Totesin, että tutkittavien kannalta arkaa aihetta voi olla helpoin tuoda esiin tutkijalle mahdollisimman anonymisti jo heti alusta lähtien. Tämän takia annoin heille mahdollisuuden kertomuksen kirjoittamiseen.

Ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen on yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä normeista. Usein yksityisyyden kunnioittamiseksi tutkimuksessa ymmärretään vain tutkittavien anonymiteetin turvaaminen tutkimusjulkaisuissa. Yhtä tärkeää on kuitenkin tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen. (Kuula 2006b, 124.) Itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan sillä, että ihmisillä on mahdollisuus itse päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Tätä päätöksentekoa varten heillä tulee olla riittävästi tietoa tutkimuksesta. Tutkittavilla tulee olla perustiedot tutkimuksesta ja sen toteuttajista sekä heiltä kerättävien tietojen käyttötarkoituksesta. (Kuula 2006a, 61–62.) Tutkimuksessani itsemääräämisoikeus korostuu siinä, että tutkittavat ovat itse päättäneet vastata tutkimuspyyntöni.

Tutkittava määrittelee itse yksityisyytensä rajat päättäessään, mitä tietoa tuottaa tutkijalle. Itsemääräämisoikeus säilyy, kun tutkittavalla on mahdollisuus kontrolloida sitä, kenelle ja missä tarkoituksessa hän yksityiselämästään kertoo. Oikeus yksityisyyteen on siis sidoksissa itsemääräämisoikeuteen. Yksityisyyden suojaamisen lähtökohdaksi voidaan ymmärtää ihmisarvon kunnioittaminen. Myös tämä toteutuu parhaiten siinä tilanteessa, kun ihminen saa itse päättää tutkimukseen osallistumisestaan ja siitä mitä tietoja itsestään haluaa tutkimuskäyttöön luovuttaa. (Kuula 2006b, 125–126.) Tutkittavat ovat kirjoittaneet tutkimukseeni kertomuksen, jonka pituuden ja sisällön he ovat itse määritelleet. Tutkimuspyynnössäni olen antanut heille mahdollisuuden kirjoittaa teemoista, mutta korostanut myös, että ne toimivat vain suuntaa-antavina joten ratkaisu on annettu

tutkittaville itselleen. Näin tutkittavien itsemääräämisoikeus on säilynyt mahdollisimman vahvana.

Tunnistettavuuden estäminen on yksi tunnetuimpia tutkimuseettisiä normeja. Nimettömyys ja tunnistamattomuus ovat usein tutkittavistakin itsestään selvää. Tutkijan täytyy lähtökohtaisesti tutkimusjulkaisussa huomioida, että tunnistettavuus voi johtaa negatiivisiin vaikutuksiin tutkittavien elämässä. Tunnistamisen seurauksien arvioimisessa on olennaista se, mitä ja millaisessa yhteydessä tietoa tutkittavasta annetaan. (Kuula 2006a, 201.) Esimerkiksi tutkittavien kokemus siitä, että heidän nimensä saa julkaista, voi johtaa siihen että heidän ympäristöstään tulee tunnistettua, mahdollisesti negatiivisessa sävyssä. Vastuun nimettömyydestä/nimellisyydestä kantaa viimekädessä tutkija. (Kuula 2006a, 204.)

Aineiston anonymisointi tarkoittaa tutkittavien henkilö- ja tunnistetietojen poistamista julkaistavasta materiaalista. Yleensä nimien muutos samoin kuin paikkakuntatietojen, koulujen ja työpaikkojen nimien muutos on riittävää. Tutkimusaineiston ollessa kovin henkilökohtaista, voi anonymisointi olla hankalampaa ja vaatia kompromisseja. Kaiken tunnistettavuuden hävittäminen saattaisi johtaa käytännössä aineiston silpomiseen ja turmelemiseen tutkimukseen kelpaamattomaksi. (Kuula 2006b, 132–133.) Tutkittavat ovat kirjoittaneet kertomuksensa tutkijalle jo lähtökohtaisesti melko lailla anonymisoidusti, ilman nimi- tai paikkakuntatietoja samoin kuin sukupuolistamatta. Joissakin teksteissä olen tehnyt anonymisointia ja pyrkinyt parhaani mukaan siihen, ettei tutkittaviani tunnisteta tekstistä heidän vaatimustensa ja toiveidensa mukaisesti. Tekstit ovat kuitenkin erittäin henkilökohtaisia, joten sekä tutkittavat että heidän lähipiirinsä, jotka tuntevat tutkittavien elämäntilanteen ja ovat voineet kuulla heidän tutkimukseen osallistumisestaan, voi tunnistaa heidät tutkimuksesta.

Tutkimukseen kerättyjä tietoja tulee käsitellä luottamuksellisesti. Näin ne eivät päädy väärin käsiin eikä tutkittavia voi tunnistaa tutkimusteksteistä. Tällä pyritään minimoimaan tutkittaville tutkimuksesta aiheutuvat haitat. Tutkimusaineistoa ei saa käyttää tutkittavia koskevaan päätöksentekoon. Näin ollen tutkimusta varten kerättyjä tietoja ei siis saa luovuttaa eivätkä ne saa joutua viranomaisille tai muille tahoille, jotka voivat tehdä tutkittavista päätöksiä. Päätös osallistua tai olla osallistumatta tutkimukseen ei myöskään saa vaikuttaa ihmiseen tai esimerkiksi hänen saamaansa palveluun. Tutkimukseen kerätyt tiedot eivät saa päätyä muuhun käyttötarkoitukseen kuin siihen, mihin ne on

kerätty. (Kuula 2006b, 127.) Tutkija toimii aineiston kanssa vain tutkijan roolissa, ei esimerkiksi sosiaalityöntekijänä. Itse olen säilyttänyt tämän tutkijan roolin koko tutkimuksen teon ajan.

Luottamuksellisuus tarkoittaa tietysti myös sitä, että tutkittaville annetut lupaukset esimerkiksi aineiston säilyttämisestä tai hävittämisestä pidetään. Jos tutkimusaineistoa voisi käyttää rinnakkaistutkimuksessa tai jatkotutkimuksissa, tulee siitä kertoa tutkittaville. Tämä lisää avoimuutta, rehellisyyttä ja sitä kautta myös luottamusta tutkijoita kohtaan yleisesti. Jos tutkittava ei ole antanut suostumustaan aineiston käyttöön kuin alkuperäistutkimuksessa, on aineiston käyttö muulla tavoin lainvastaista. (Kuula 2006b, 129–131.) Tutkittavilleni olen luvannut, ettei aineisto ole muiden kuin minun käytössäni, ja olen tämän lupaukseni pitänyt. Aineistoa ei tulla säilyttämään tutkimuksen jälkeen.

Tutkimuksen tulosten julkaisemisessa täytyy myös huomioida niiden mahdollinen vahingollinen vaikutus tutkittavien elämään. Negatiivinen kirjoitustyyli voi leimata tutkittavien ryhmää. Tutkijan ei tarvitse hyväksyä kaikkea tutkittaviensa elämästä ja valinnoista, mutta kriittinen tapa esittää asiat voi silti olla ymmärtävää ja selittävää ilman mustamaalausta. (Kuula 2006a, 63.) Tutkijan tulee vahvasti tiedostaa, että hänen käyttämänsä aineiston keruu- tai analysointimenetelmät voivat vaikeuttaa tutkittavien asemaa. Tutkija voi raportissaan tulla leimanneeksi tutkimansa ihmisryhmän kohdistamalla tutkittaviin näitä vahingoittavaa julkista huomiota. (Hallamaa, Lötjönen, Sorvali & Launis 2006, 13.)

Tutkija kantaa vastuun tutkittavien yksityisyyden suojasta ja siten arvioi, mitkä asiat täytyy raportoida erityisen varovasti arkaluontoisuutensa takia. Nämä tutkimusaiheet voivat antaa tutkittaville tietoa itseymmärryksen perustaksi ja tuottaa uusia näkökulmia yhteiskuntakriittiseen keskusteluun, joten pois niiden jättäminen voi olla lopulta haitallisempaa kuin niiden esiintuonti. (Kuula 2006a, 204–205.) Tutkijalle voi syntyä kiusaus sivuuttaa jotkin tulokset. (Clarkeburn & Mustajoki 2009, 51.) Omassa tutkimuksessani olen fenomenologisen ajattelutavan mukaan halunnut kuvata tutkittavieni elämää ja tehnyt sen kunnioittaen heidän alkuperäistä kertomustaan niin pitkälle kuin se on mahdollista. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei tutkimustani ole typistetty miltään osin tuloksissa.

Perttula (1995) jakaa luotettavuuden kriteerit yleisiin ja spesifeihin, joissa korostuu tutkimusprosessin kokonaisuuden ja tutkittavan ilmiön perusrakenteen analyysin tärkeys. Yleisiä luotettavuuden kriteereitä ovat johdonmukaisuus, tutkimusprosessin reflektointi, tutkimusprosessin aineisto- ja kontekstisidonnaisuus, tavoiteltavan tiedon laatu, menetelmien yhdistäminen, tutkijayhteistyö, tutkijan subjektiivisuus sekä tutkijan vastuullisuus. Spesifejä luotettavuuden kriteerejä ovat Perttulan mukaan ennakkokäsitysten reflektointi ja siihen liittyvä sulkeistaminen sekä merkitysyksiköiden mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun kurinalaisuus ja systemaattisuus. (Perttula 1995, 102–106.)

Tutkimusprosessin johdonmukaisuudella tarkoitetaan tutkittavan ilmiön perusrakenteen, tutkimuksen aineistonhankintatavan, teoreettisen lähestymistavan, analyysimenetelmän ja tutkimuksen raportointitavan loogisuutta. Mielestäni tässä tutkimuksessa nämä osat alueet ovat loogisesti yhteydessä toisiinsa ja rakentuvat järkevällä tavalla. Tutkimusprosessin reflektoinnilla tarkoitetaan tutkijan tekemiä valintansa perusteluja jokaisessa tutkimusvaiheessa. (Perttula 1995, 102.) Tutkimukseni luotettavuutta lisää se, että etenin tutkimussuunnitelmani mukaisesti. Aineistonkeruu sujui suunnitelmieni mukaisesti, vaikka aikataulullisesti venyikin hieman ajatellusta. Se ei silti vaikuttanut esimerkiksi analyysiin. Avoin mieli ja omien ennakkokäsitysten arviointi ja jatkuva reflektointi ovat olleet osa prosessia.

Olen kerännyt, käsitellyt ja analysoinut itse kaiken tutkimusaineistoni. Tämän koen olevan yhden luotettavuuden kriteeri. Tutkijan on erityisesti kiinnitettävä huomiota analyysin konkreettisen etenemisen kuvaamiseen. Tutkimusaineisto on prosessissa keskeisessä osassa. Prosessi taas on kontekstisidonnainen. Analyysiprosessi eteni Giorgin (1994, 1997) ja Perttulan (1995, 2000) kehittämän fenomenologisen menetelmän mukaisesti, kuten edellä olen esittänyt.

Tavoiteltavan tiedon laatu voi olla essentiaalisesti, käsitteellisesti tai persoonakohtaisesti yleistä tietoa. (Perttula 1995, 103.) Tuloksissa olen pyrkinyt yleisen merkitysverkoston löytämiseen. Se ei tarkoita, että yleinen merkitysverkosto edustaisi yksilöllistä ihmisen kokemusta, vaan toisen ihmisen kokemuksen tavoittamista sellaisena kuin se ilmenee tutkittavien tajunnassa tutkijan ymmärryksen kautta (Giorgi 1994) ja kuvaa yleistä tietoa tutkijan konstruoimana yleisenä ydinsisältönä (Perttula 1995, 2000). Fenomenologinen tutkimus pyrkii tutkittavan tekemän konstruktion ja tutkijan rekonstruktion identtisyteen. Absoluuttisesti tämä ei tietysti ole mahdollista. Tutkimus on kuitenkin

epäluotettavaa, jollei tutkija pyri kuvaamaan toisen ihmisen alkuperäistä kokemusta. (Perttula 1995, 104–105.)

Tutkimusprosessin aineisto- ja kontekstisidonnaisuus tarkoittaa sitä, että tutkimusprosessi etenee aineiston ehdoilla siten, että kokemuksen yksilökohtaisuus säilyy mahdollisimman pitkään. Fenomenologisessa tutkimusotteessa keskeistä luotettavuuden arvioinnille on tutkijan kyky tavoittaa ilmiö sellaisena, kuin se tutkittavalle ilmenee. Fenomenologisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereinä nähdään sulkeistamisen onnistuminen sekä merkitysyksiköiden rakentaminen tiukasti suhteessa alkuperäiseen. (Perttula 1995, 102, 105.) Edellä esitetyssä analyysivaiheessa olen käsitellyt aineiston ehdoilla etenemistä tarkemmin esimerkin kautta. Sulkeistaminen on ollut vahva osa analyysiprosessia sen kaikissa vaiheissa.

3 Isyys

Isyys on moniulotteinen käsite. Seuraavassa kuvaan hieman isyyden muuttumista viimeisen vuosisadan aikana sekä isyyden jaottelua. Samalla luotsaan näkemystä myös lähemmäs äitiyttä ja isyyttä – sekä sen puuttumista – äidin valintana.

3.1 Isyyden muutos ja merkitys

Anna Tiittanen (2008) on pohtinut erään kristillisten järjestöjen miestenlehden, Tosimiehen, antamaa kuvaa miehestä pro gradu – tutkielmassaan. Mies esitetään työelämän aktiivisena toimijana, joka kokee myös työelämän haasteita miettien mahdollisuutta hypätä pois työkuulttuurin vaativasta oravanpyörästä. Perheen merkitys näkyy toimeentulon turvaamisena ja elättämisenä. Tiittanen kertoo Tosimieheissä korostettavan myös isän merkitystä toisena vastuullisena vanhempana osallistumassa lasten kasvatukseen ja roolimallina toimimiseen. Miehen maskuliinisuus ja miehisuus korostuu täydentäen äidin feminiinisyttä ja äidillisyyttä. (Tiittanen 11.3.2008.)

Mies on toiminut maskuliinisesti ja kunniallisesti esimerkiksi silloin, kun on nainut rasakaaksi saattamansa naisen ja perustanut tämän kanssa perheen, vaikkakin se on joissain tilanteissa entisaikoina vaatinut kylän muiden miesten ”painostusta” miehen vastuun kantamiseen. On todettavissa, että perinteiseen isyyteen liittyy auktoriteettiasema, perheen päänä, elättäjänä ja viimeisenä sanana toimiminen. Mies toimi miehekkäästi ja oli osa perhettä vaikkei ollutkaan aina läsnä. Isyyteen ei liittynyt lapsen kakkavaipan vaihto tai syöttäminen, sillä sen katsottiin loukkaavan miehisyyttä. Sen sijaan isä hoiti kurituspuolen lasten elämässä. (Huttunen 2001, 151–153; Immonen 2001, 18–19.)

Isyyden muuttuminen on sidoksissa naisten koulutustason nousuun ja tasa-arvokeskustelujen myötä nousseeseen tietoisuuteen siitä, ettei naisen paikka ole vain kotiäitinä tai sekä työn että äitiyden yhteensovittamisen ongelmien yksinäisenä ratkaisijana. Tuolloin isän roolin muutos kodin ulkopuolella työssäkäyvänä miehenä muuttui saaden osan myös sellaisesta lapsen kasvatuksesta, joka oli nähty naisen tehtäväksi, vastuussa olevaksi isäksi. (Huttunen 2001, 152–153; Vuori 2004, 32.) Jari Sinkkonen (1998, 18) on kuvannut tätä kutsuen perinteisen isyyden muuttumista pehmoisyydeksi.

Perinteisestä, etäisestä isästä poiketen pehmoisyyteen kuuluu aktiivinen osallistuminen lasten kasvatukseen ja kotitöihin.

Aiemmin isyys nähtiin äitiyteen verrattuna rajallisena ja rajoitettuna, johon tuli puuttua ja jota tuli ohjata. Isien kykyyn toimia luonnostaan vanhempana ja kasvattajana ei luotettu, sillä vanhemmuuden uskottiin vaativan naisellisia vaistoja tai ainakin sellaista herkkyyttä ja sensitiivisyyttä, joita miehiltä ei ole löytynyt. Vanhemmuuden tasarvo vaatimukset ovat laajentaneet sekä miesten että naisten toimintakenttiä, mikä on johtanut siihen, että isyys ja äitiys asetetaan nykypäivänä samalle viivalle vaatimuksiin ja käytännön toteutuksiin. Jaettu vanhemmuus on nykyään ideaali, tavoittelemisen arvoinen asia. (Mykkänen 2010, 11.)

Jaetun vanhemmuuden diskurssissa oletetaan, että isällä on periaatteessa kykyjä kaikkien siihen, mihin äidilläkin – kyse on pikemminkin siitä, mitä isä haluaa. (Vuori 2002, 357.) On todettu, että isällä on äitiä enemmän valinnanvapautta lapsen hoidon ja vastuun suhteen, sillä lasten hyvinvointiin ja hoitoon liittyvä vastuu on tutkimuksissa näytetty vahvasti sukupuolittuneelta. Äitiyttä pidettiin myötäsyntyisenä ja itsestään selvänä. (Mykkänen 2010, 27.) Tämä selittää myös sen, miksi isyydestä kirjoitetaan huomattavasti enemmän kuin äitiydestä. Neuvot, ohjeet, tuki ja huomio kohdistetaan nykyään yhtä usein, ellei useamminkin, isään kuin äitiin. Isyys on ollut muuttuva ja murreksessa, mutta äitiys on ja pysyy.

3.2 Isyyden tyypittelyä

David Blankenhorn (1996) on tutkinut amerikkalaisen isyyden muuttumista. Nämä muutokset ovat näkyvissä myös yleismaailmallisesti. Hän jakaa isyyden useisiin eri tyyppeihin. Muutamien vuosikymmenten takainen etäinen, perheen elättävä, kurilla kasvattava ja ankara isähahmo on antanut tilaa läsnä olevalle, lapsen tarpeet huomioivalle, rakastavalle isälle. Blankenhorn kokee, että isyydestä on myös nykyään tietyllä tapaa tehty tarpeetonta; yhteiskunnassa ei ole olemassa tavoitteita ja tehtäviä, joita vain isä voisi toteuttaa ja saavuttaa. Miesten ja naisten väliset roolit ja tehtävät eivät enää ole niin tarkkaan rajattuja kuin ennen. Blankenhorn kuvaa isyyttä niin biologisena, lastensa kanssa asuvan isän kautta kuin sosiaalisen isyyden kautta. (Blankenhorn 1996, 67–68, 85–86, 115–117.)

Blankenhorn on kuvannut yhteiskunnan muuttumista ja isyyden muuttumista tarpeettomaksi. Tätä hän perustelee mm. suvaitsevaisuuden lisääntymisellä suhteessa aviottomiin lapsiin ja naisten haluun saada lapsi ilman miestä ja lapsen isää, mikä näkyy esimerkiksi tv-sarjoissa ja tutkimustulosten tulkinnassa. (Blankenhorn 1996, 69–75, 81–83.) Nykyään useat lapset syntyvät avioliiton ulkopuolella, mistä kertovat myös THL:n keräämät tilastotiedot selvitettyjen isyyksien määrästä. Blankenhorn kuitenkin itse perää isyyden merkitystä ja nostaa esimerkiksi myös äitien halun taata lapsilleen miesmallin tai isähahmon olemassaolon. (Emt, 77–79.)

Isyyttä tutkinut Jouko Huttunen (2001, 57–65) on jakanut nykypäivän arjessa näkyvän isyyden neljään eri variaatioon: biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen isyyteen. Biologinen isyys tarkoittaa biologista, perinnöllistä suhdetta lapsen ja miehen välillä. Lapsi on tuolloin saanut alkunsa kyseisen miehen sukusoluista joko luonnollisesti tai keinohedelmöityksen kautta. Lapsen perimästä on puolet biologiselta isältä. Huttunen pohtii kirjassaan, miten sukusolujen luovutuksesta syntyneen lapsen isyys määrittyy; voiko luovuttajan kohdalla puhua isyydestä vai onko hän pelkästään siittäjä. (Huttunen 2001, 58–60.) David Blankenhorn (1996, 171–184) nostaa myös esiin nykyisin yleisemmäksi muuttuneen hedelmöityshoitojen myötä syntyneen lapsen isyyden. Tuolloin isyys näyttäytyy vain biologisena sukusolujen luovutuksena. Blankenhorn kuvaa tätä isyyttä myös vahvasti äidin valintana.

Juridinen isyys kattaa isyyden laillisen puolen, lain isälle asettamat oikeudet ja velvollisuudet lapseen nähden. Juridinen isyys mahdollistuu avioliiton isyysolettaman kautta, isyyden tunnustamisen ja vahvistamisen kautta tai adoption kautta. Avioliitossa oleva mies tulee avioliiton aikana syntyneiden lasten juridiseksi isäksi avioliiton isyysolettaman perusteella. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys voidaan vahvistaa lastenvalvojan luona, kun isä tunnustaa lapsen omakseen. (Isyyslaki 700/1975; Huttunen 2001, 60.)

Sosiaalinen isyys kattaa lapsen elämän jakamisen hänen arjessaan. Sosiaalinen isyys tarkoittaa lapsen elämässä läsnä olemista, lapsesta huolehtimista ja hänen kanssaan asumista, lapsen kasvattamista. Tuolloin mies myös esiintyy eri tilanteissa lapsen isänä. Sosiaalinen isä ei siis välttämättä ole lapsen biologinen tai juridinen isä, vaikka näin

yleensä onkin. Lapsi ei välttämättä kutsu sosiaalista isää isäksi, vaan käyttää hänestä esimerkiksi etunimeä. (Huttunen 2001, 62–63; Blankenhorn 1996, 185.)

Huttunen (2001, 64–65) erottaa isyyksistä myös psykologisen isyyden mallin, jolla kuvaa kiintymykseen perustuvaa, isyyden tunnepohjaista puolta. Psykologinen isyys kattaa lapsen ja isän kiintymyssuhteen ja sen, kenet lapsi kokee isäkseen ja keneen hän turvaa ja luottaa. Psykologinen isyys määrittyy siis pääasiassa lapsesta käsin. Psykologinen isyys voidaan kokea isyytenä, joka miehen tulee ansaita omalla käytöksellään, toiminnallaan ja olemuksellaan. Psykologiseen isyyteen kuuluu vahva tunne siitä, että mies haluaa suojata, hoivata, auttaa, tukea ja viettää aikaa lapsen kanssa. Tämänkaltaisen kiintymyssuhde on suuri osa psykologista isyyttä.

Blankenhorn kuvaa isyyttä myös laiminlyövä isän kuvana. Tuolloin isä on hylännyt lapsensa ja perheensä, eikä osallistu lasten elatukseen vaan lyö laimin kaikki isyydelle yhteiskunnassa määritetyt lainalaisuudet. (Blankenhorn 1996, 124.) Myös suomalaisessa yhteiskunnassa lasten elämästä poissaoleva, juridinen isä on elatusvelvollinen. Jollei isyyttä tunnusteta, lapsella on oikeus saada elatustukea Kelalta. (Elatustukilaki 580/2008.)

David Blankenhornin (1996, 148–150) vieraileva isä ei ole osa lapsensa arkielämää, vaan on niin sanottu etä-isä, joka tapaa lapsiaan sovitusti. Tapaamiset voivat olla tiiviitä tai toteutua harvakseltaan. Isä osallistuu tietyiltä osin lasten elämään, muttei ole vahvan isyyden auktoriteetti lapsen elämässä. Osa etäisistä haluaisi olla tiiviimmin mukana lastensa elämässä, mutta parisuhteen päättymisestä johtuen se ei aina ole helppoa tai mahdollista. Osa etä-isistä taas on tyytyväisiä siihen suhteeseen, joka heillä on lastensa kanssa säännöllisten tapaamisten myötä.

Jouko Huttunen (2001, 150–151) on todennut, että isyys on kehittymässä ohenevaan ja vahvistuvaan isyyteen. Hänen mukaansa vahvistuva isyys on ajattelutapa, jossa tärkeintä on miehen laaja-alainen sitoutuminen isyyteensä, riippumatta siitä onko isyys biologista vai sosiaalista. Oheneva isyys taas kaventaa isyyden helposti pelkästään biologiseksi isyydeksi, jolloin isän osuus perheen arjessa on hyvin marginaalinen. Ohenevaan isyyteen liitetään hyvin usein fyysisen etäisyyden lisäksi henkinen etäisyys, työn tai harrastusten ensisijaisuus suhteessa lapseen sekä elatusavun maksamatta jättäminen. Isyyden psykologinen puoli jää ohueksi tai kokonaan syntymättä. Isyys voi ohentua isän

välinpitämättömyyden ja vastuun kantamattomuuden vuoksi. Myös ns. siittäjä-isyys, eli pelkkä sukusolujen luovuttaminen, on Huttusen mukaan osa ohenevaa isyyttä. (Huttunen 2001, 154.)

3.3 Isyydestä luopuminen

Isyydestä on kirjoitettu paljon, ja siitä on tehty useita tutkimuksia. (ks. Mykkänen & Aalto 2010.) Isyyttä korostetaan myös isän valintana, jolloin isän halu isyyteen on nostettu vahvasti esiin. (Kolehmainen & Aalto 2004, 17–18.) Kuten edellä olevassa Jouko Huttusen jaottelussa todetaan, ainoastaan psyykkisen isän rooliin lapsen vaikutus on suurempi. Muutoin isyys kuvataan isän toimintana ja myös isän valintana. Isyydestä ei aina haluta luopua. Mikael Jämsänen on isä, joka perustamansa Lapsen oikeuksien tuki ry:n kautta pyrkii tuomaan esiin kokemuksiaan isyyslakiin tarvittaviin muutoksiin. Isyyslaissa on Lapsen oikeuksien tuki ry:n mukaan uudistettavaa erityisesti suhteessa isän ja äidin oikeuksien toteutumisessa yhdenvertaisesti, jolloin myös lapsen etu toteutuu paremmin. Jämsänen haluaa keskittyä omista henkilökohtaisista syistään johtuen lakimuutokseen, jossa avioliiton aikana syntyneen lapsen isyyden vahvistamiseksi nostaman kanteen voisi tehdä myös lastenvalvoja, jos hänellä on tiedossaan, että muulla henkilöllä kuin aviomiehellä on perusteltu halu tunnustaa isyytensä avioliiton aikana syntyneeseen lapseen. (Lapsen oikeuksien tuki ry, 23.12.2010.)

Jämsänen on vastakkaisessa asemassa kuin ne monet äidit, jotka vuosittain tekevät valinnan kieltää lapsensa isyyden selvittäminen. Myös äitiys on nykyään valinta, jonka nainen voi tehdä tai olla tekemättä. Äiti voi myös valita äitiyden ilman isyyttä hankkiessaan lapsen yksin esimerkiksi hedelmöityshoidoilla tai päättämällä, ettei isyyttä syystä tai toisesta selvitetä. Tutkimukseni antaa äänen näille valinnoille. Ritva Nätkinin (1997, 233) mukaan naisten suhtautuminen miehiin isinä on modernisaation myötä jakautunut kahteen eri rintamaan. Toisella puolella on jaetun vanhemmuuden ideaali ja toisella niin kutsuttu itsenäinen äitiys, joka sulkee tai syrjäyttää miehen pois vanhemmuudesta syystä tai toisesta.

Isyys selvitetään ja vahvistetaan lastenvalvojan toimesta sellaisissa tilanteissa, kun lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella. Suomessa noin 670 - 750 lasta jää vuodessa vaille virallisen isyyden selvittämistä. Suomessa vuonna 2009 selvittämättömiä/keskeytettyjä

isyyksiä on ollut 899, joista äidin kirjallisella ilmoituksella keskeytettyjä 694. Määrät liikkuvat 670 - 750 vuosimäärässä vuodesta 2003 lähtien. (Lapsen elatus ja huolto 2009.) Äidin vastustus on syynä siihen, että yli prosentti jokaisesta ikäluokasta jää virallisesti isättömäksi.

Isyyslain (700/1975) mukaan miehen, joka haluaa tunnustaa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyyden, on tehtävä sen lapsen synnyttyä. Tunnustamisen vastaanottaa lastenvalvoja, henkikirjoittaja tai julkinen notaari. Isyyslakiin on vuonna 2006 tehty lisäys (1238/2006) jonka mukaan hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isyyttä ei tunnusteta, jos siittiöitä luovuttanut mies ei ole antanut siihen suostumustaan. Jos hedelmöityshoitoa saanut nainen on ollut lapsen syntymän aikaan avioliitossa, lapsen katsotaankin olevan aviomiehen lapsi.

Äiti voi kirjallisesti myös estää isyyden selvittämisen. Tähän kirjalliseen kieltämiseen ei tarvitse kirjata perusteluita asiaan. Lastenvalvoja ei saa aloittaa tai jatkaa isyyden selvittämistä vastoin äidin tahtoa, jos äiti on kirjallisesti ilmoittanut sitä vastustavansa ja lapsi on äitinsä huollossa ja hoidettavana. (Isyyslaki 700/1975.)

Tutkimukseni aihe on ajankohtainen, sillä oikeusministeriö kaavailee isyyslainsäädännön uudistamista. Muutos koskisi äidin oikeutta kieltää lapsensa isyyden selvittäminen, jollei ilmaannu miestä, joka haluaa tunnustaa isyytensä, sillä sen jälkeenkin isällä olisi mahdollisuus vaatia isyyden tunnustamista. Muutosta haetaan myös siihen käytäntöön, miten isyys tunnustetaan kun äiti on naimisissa eikä aviomies ole lapsen isä. Isyyslain uudistaminen on näillä näkymin tulossa hallituksen käsittelyyn vuoden 2012 aikana. (Helin 2011, Kaleva 9.1.2011.)

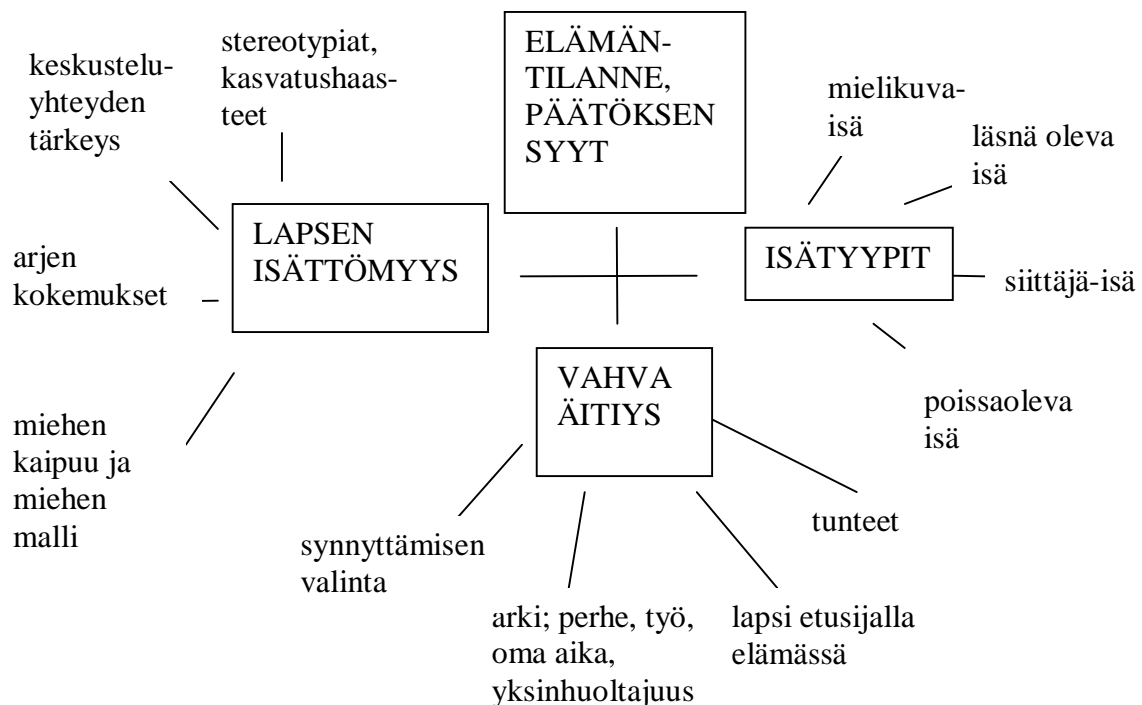
Oikeusministeriön selvityksen (Helin 2011) mukaan isyyden arvostus on isyyslain säätämisen ajoista kasvanut, ja lapsen kannalta pidetään tärkeänä, että lapsi saa isän. Lapsen oikeuksien sopimuksen (60/1991) 7. artiklan mukaan lapsella on, jos mahdollista, oikeus tietää vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Tämän takia tulisi pohtia, tulisiko nykyistä lainsäädäntöä muuttaa ja isyyden selvittäminen toteuttaa äidin tahdosta riippumatta. Selvityksessä todetaan, että äidillä saattaa olla omalta kannaltaan perustelutuja syitä vastustaa isyyden selvittämistä ja olla paljastamatta miehen henkilöllisyyttä. Syiksi nostetaan muun muassa raiskaus, insesti, itsekäs halu saada täysin oma lapsi ja niin edelleen. (Helin 2011, 16.)

Yhteiskunnan muutosten myötä yksinäistä lasta hankkivaa naista ei pidetä vahingollisena yhteiskunnalle, eikä hän kannu huonon naisen leimaa. Lapsikaan ei välttämättä saa raskasta äpärä-leimaa. Suvaitsevaisuus on lisääntynyt. Samoin naisen mahdollisuus valintoihin on kasvanut. Yhteiskuntarakenne ja kaikille tarjolla olevat sosiaaliuudet mahdollistavat myös yhden vanhemman perheet, vaikka niissä haastetta olisikin. Enää kylän miehiä ei kiristetä kantamaan vastuutaan ja elatusvelvollisuuttaan, vaan nainen voi kantaa vastuunsa ja hoitaa velvollisuutensa yksin, ilman miestäkin. Isyydestä luopuminen on siis viime kädessä naisten, äitien, valinta.

4 Valittu isättömyys

Seuraavaksi kuvaan fenomenologisen tutkimusotteen mukaisesti äitien kokemuksia isyyden selvittämisen kieltämiseen liittyen siten, kuin ne aineistosta analyysin kautta ovat nousseet. Kuviossa 1 kuvataan tämä neliosainen yleinen merkitysrakenne. Tulosten osa-alueiksi ovat nousseet tutkittavien elämäntilanne, isyyden selvittämättä jättämispäätöksen syyt sekä aineistosta nousseet isätyypit, joihin kuhunkin on liitetty sen alla esiintyneet sisältöalueet. Tämän jälkeen kuvaan tiiviimmin äitien kokemuksia omasta vahvasta äitiydestään ja isättömästä lapsestaan suhteessa yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Postmodernissa ajattelussa korostuvat epävarmuus ja tiedon kontekstuaalisuus sekä monien erilaisten tulkintojen mahdollisuus (Karvinen-Niinikoski 2009, 136). Näin ollen on huomioitava, että tutkijan tulkintani on vain yksi todellisuus ja eräs versio siitä, mitä aineistoni analysointi on tuottanut, ja se kattaa näiden tutkittavien elämäkokemuksen.

Kuvio 1. Äitien kokemuksista nousseet osa-alueet isyyden selvittämisen kieltämiseen liittyen

Seuraavissa alaluvuissa olen tutkijana pyrkinyt kuvaamaan yleiset merkitysverkostot siten, että ne mahdollisuuksien mukaan kuvaisivat yksilöiden merkitysverkostoja yhteinäisinä kokonaisuuksina ja mahdollisimman todenmukaisina. Teksteissä olevat sitaatit (’ ’) ovat äitien.

4.1 Päätöksentekohetkellä

Tutkittavien päätöksenaikaiset elämäntilanteet vaihtelevat tutkimukseen osallistuneiden äitien keskuudessa suuresti. Päätöksen aikaan he ovat olleet 19-37 – vuotiaita. Äidit ovat olleet erilaisissa tilanteissa suhteessaan lapsen isään. Äidit ovat eronneet lapsen isästä seurustelusuhteen jälkeen ja huomanneet tämän jälkeen olevansa raskaana tai tulleet raskaaksi yhden illan jutusta. Äidit ovat myös eläneet lapsen isän kanssa avoliitossa, tai saaneet lapsensa täysin yksin hedelmöityshoidoilla tai avuliaan ystävän luovuttamalla sukusoluilla.

Raskaus on ollut äideistä toisille yllätys, toisille suunniteltu ja jopa vuosien aikainen tavoite. Äidit ovat tehneet päätöksen raskauden jatkumisesta, vaikka isä on voinut olla sitä vastaan. Äideillä on jo ollut lapsia, tai kyseessä on ollut heidän esikoisensa. Lapsi on myös voinut jäädä tähän mennessä ainoaksi tai saanut myöhemmin sisaruksia.

4.2 Ainoa huoltaja: äiti

Äidin ja lapsen isän suhteen oltua vain lyhytaikainen, jopa vain yhden illan pituinen ennen raskautta oli suuri syy siihen, miksi äidit kielsivät lapsen isyyden selvittämisen. Isän paremmin tuntevat ihmiset epäilivät, että tämä joko haluaisi olla enemmän läsnä lapsen elämässä, vaikka on äidille lähes tuntematon, tai vaihtoehtoisesti vaatisi aborttia.

” Tiesin, että jos hän olisi saanut valita olisi hän halunnut minun tekevän abortin. Valitettavasti tämä on asia, jonka vain nainen voi päättää. ”

Abortti ei kuitenkaan ollut äideille vaihtoehto ilman raskauttavia syitä.

”Lapsen isä olisi halunnut, että teen abortin, ei kuitenkaan erityisesti painostanut siihen, eikä mikään painostus olisi edes tehonnut.”

Isien rooli on joskus ollut myös vain sukusolujen luovuttaminen raskauden ja lapsen alkuun saamiseksi. Tällöin äideille on ollut itsestään selvää, että äiti on lapsen ainoa huoltaja ja vanhempi myös virallisissa papereissa.

”Kartoitin alustavasti mahdollisuuksia löytää anonyymi spermanluovuttaja -- satunnainen seksikumppanini tarjoutui olemaan ”isä”, jos siihen ei sisälly mitään sosiaalisia vastuita tai hänen nimeään ei mainita missään papereissa.”

”Olen saanut lapseni hedelmöityshoitoja kautta, itsellisenä äitinä eli olen käyttänyt lahjoitussukusoluja.”

Lyhyissä suhteissa korostuu myös se, että äidit halusivat pitää isien kanssa suhteellisen hyvät välit. Näin ollen äidit ovat ajatelleet, että kieltämällä isyyden selvittämisen isän elatusvelvollisuutta ei synny eikä se aiheuta riitoja vanhempien välille. Äidit ovat arvotaneet isän ja lapsen mahdollisen suhteen tärkeämmäksi kuin isän elatusmaksut.

”...ainoa toiveeni on, että lapseni saisi tietää kuka hänen isänsä on, ja että jotain yhteyttä voitaisiin pitää kuitenkin vaikkei isyyttä tunnustettaisi.”

Näin ollen isää ei ole haluttu painostaa elatusvelvolliseksi, mutta hänen läsnäoloaan lapsen elämässä on toivottu. Isien mahdollisuutta tunnustaa isyytensä ei ole väheksytty, mutta isän ratkaisut jättää tämä mahdollisuus käyttämättä on otettu äitien parissa vastaan jopa helpottunein tuntein.

”Lapseni isä ei missään vaiheessa ottanut puheeksi isyyden tunnustamista. Silti koin, että velvollisuuteni on kertoa siitä, mitä velvollisuuksia ja oikeuksia isyyden tunnustamiseen liittyy. Kerroin asiasta, mutta koska mies ei tarttunut aiheeseen, annoin asian olla, ja olin oikeastaan huojentunut.”

Äidin ja lapsen isän pitempiaikaisesta suhteesta alkunsa saaneet raskaudet ovat alkaneet joko suhteen aikana tai juuri sen päätyttyä. Abortin mahdollisuus on erityisesti jälkimmäisissä tapauksissa noussut esiin. Isät ovat kuitenkin myöntyneet myös lapsen syntymisen mahdollisuuteen, jos ovat saaneet äideiltä lupauksen välttää ’paperi-isyyt’. Näin ollen vanhemmat ovat sopineet, että lapsen isyyttä ei selvitetä eikä lapsi saa juridista

isää.

”Itse en kuitenkaan nähnyt syytä aborttiin, vaan tiesin haluavani lapsen ja selviäväni sen kanssa myös yksin. Tämän vuoksi päädyimme sopimaan, että minä otan lapsesta täyden vastuun eikä isyyttä selvitetä.”

Äideillä on ollut myös vahva tarve saada lapsi, joko niin sanotun lapsentekoiän loppuvaiheen ollessa käsillä tai sen tunteen vuoksi, että perheestä puuttuu tärkeä jäsen, lapsi. Näissä tilanteissa isän merkitys on ollut enemmän sukusolujen luovuttaja, vaikka äidit toteavat myös toivoneensa pidempiaikaista parisuhdetta elämäänsä. Suhdetta ei ole kuitenkaan haluttu pitää yllä vain lapsen takia, vaan ratkaisuja on tehty myös suhteen päättymisestä.

”Kerroin tilanteesta miehelle. Hän halusi perustaa perheen. Yritimme, mutta en pystynyt perhe-elämään yksinomaan lapsen tähden.”

Suhteen aikana syntyneiden lasten kohdalla isyyden selvittämisen kieltämiseen johtaneet syyt ovat nousseet muun muassa ympäristöstä. Äidit ovat kieltäneet lastensa isyyden selvittämisen todistaakseen, etteivät ole taloudellisista syistä hankkineet lasta juuri kyseisen isän kanssa. Tunnustamattomalla lapsella ei ole perintöoikeutta isäänsä.

”... lasteni isän suku ei hyväksynyt minua, tai no hyväksyi, kunnes aloin tekemään lapsia heidän poikansa kanssa, väittivät että olen rahan takia ollut heidän poikansa kanssa...”

Vastaavasti äidit ovat todenneet isille, että isyyden tunnustaminen ilman elatusvelvollisuuden täyttämistä ei ole mahdollista, sillä elatusapu/-tuki on ollut perheelle tarpeellista. Näissä tilanteissa äidit ovat olleet taloudellisesta tuesta riippuvaisia, mutta eivät koe että tuen tulisi tulla juuri isältä. Näin ollen miehen rahat eivät ole olleet syynä lapsen hankkimiseen.

”...elatusmaksuista en voi luopua, koska tarvitsen/lapsi tarvitsee ne, ja valitettavasti ei ole mahdollista, että yhteiskunta maksaisi elatustuen isän puolesta, jos isä on maksukykyinen.”

Lapsen hankkimisen yksin, ilman toista vanhempaa, on mahdollistanut myös äitien tukiverkoston olemassaolo. Omien vanhempien tuki ja fyysinen läheisyys ja apu sekä muun muassa taloudellinen tilanne kuten vakituisesta työpaikasta äitiyslomalle jääminen ja mahdollisuus palata takaisin työelämään vanhempainloman jälkeen ovat olleet tärkeitä syitä ratkaisuille.

Kaikkien äitien kohdalla isyyden selvittämisen kieltäminen ei ole ollut mitenkään ensisijainen ratkaisu. Niin vain kävi.

4.3 Äitien kuvailemat isätyypit

Äitien kertomuksissa oli nähtävissä neljä erilaista isätyyppiä. Nämä ovat läsnä oleva isä, mielikuva-isä, siittäjä-isä sekä poissaoleva isä. Kuvaan nämä isätyypit seuraavaksi Huttusen (2001) isyyden jaottelun kautta sekä jaettuina sisältöalueisiin riippuen siitä, miten ne äitien kertomuksista on eroteltavissa ja sidoksissa isätyyppiin. Näin ollen kaikki sisältöalueet eivät löydy kaikkien isätyyppien alta. Tässä yhteydessä lapsen isättömyyden tyyppi vaikuttaa suuresti siihen, miten äidit kokevat asian.

Läsnä oleva isä

Tutkimukseen osallistuneiden äitien keskuudessa oli äitejä, joiden kohdalla isättömyys oli Huttusen (2001) jaottelun mukaisesti pelkästään juridista. Näin ollen lapsilla on elämässään joko täysin biologinen isä, jolla on myös sosiaalisen isän rooli, tai isähahmo, joka on ilman biologisuutta vahvasti sosiaalinen isä. Näiden isien kohdalla lapset ovat äitien kokemusten mukaan rakentaneet isä(hahmo)n kanssa vahvan psykologisen siteen, joten isyys näyttäytyy myös psykologisena.

Seuraavaksi esittelen yksittäisistä merkitysverkostoista rakennetun yleisen merkitysverkoston koskien läsnä olevaa isää ja äidin ajatuksia ja kokemuksia suhteessa lapsensa isättömyyteen.

Isättömyys äidin kokemana

Äiti kuvaa, ettei isättömyys näy arjessa. Hän ajattelee perhe-elämässä olevan samanlaisia haasteita niin yhden kuin kahden vanhemman perheissäkin. Isättömyyden hän ei koe näkyvän, sillä isättömyys on tosiasiallista lapsen kohdalla vain paperilla. Isä(hahmo) on mukana lapsen elämässä konkreettisesti joko säännöllisesti tapaamalla tai jokapäiväisessä elämässä. Lapsella on siis vahva miehen malli elämässään. Lapsen ja isän yhdessä olemisen ja tekemisen, toistensa tunteminen on äidille tärkeää eikä hän halua estää sitä millään tavalla. Isä(hahmo)n merkitys lapselle on äidille selvää ja tärkeä osa lapsen elämää.

Isättömyyden vaikutus lapseen

Äiti tietää, että isällä ei ole oikeuksia lapseen, eikä lapsella toisaalta ole perintöoikeutta isäänsä. Tämä mietityttää äitiä joskus. Isähahmon mahdollisuus adoptioon poistaisi tämän, samoin kuin se, että isyys joskus tunnustettaisiin. Tämän ratkaisun äiti jättää lapsensa ja isän harkittavaksi.

Äiti kokee, että virallisissa asioissa hänen kantansa ainoana virallisena huoltajana riittää myös lapsille. Juridinen isättömyys on säästänyt vanhempia turhilta riidoilta liittyen muun muassa tapaamisiin tai elatusmaksuihin. Jos isyys olisi tunnustettu, lapsella olisi kaksi kotia ja riitoja vanhempien välillä voisi olla enemmän.

Vaikka kyseessä ei välttämättä ole biologinen isä, on kyseessä oleva isä(hahmo) lapsen sosiaalinen ja psykologinen isä, sillä lapsi kutsuu häntä isäksi ja kokee hänet vahvasti isäkseen. Isättömyydestä ei keskustella lapsen kanssa, sillä lapsi ei äidin mukaan koe olevansa isätön. Juridinen isättömyys ei siis vaikuta lapseen äidin kokemuksen mukaan millään tavalla.

Mielikuva-isä

Tutkimukseen osallistuneiden äitien keskuudessa oli äitejä, joiden kohdalla isättömyys oli Huttusen (2001) jaottelun mukaisesti sekä juridista että suurelta osin myös sosiaalista ja psykologista. Biologinen isä on jäänyt irralliseksi perheen arjesta, mutta lapsella on

häneen jonkinlainen kontakti ja ymmärrys, mielikuva, siitä kuka hänen (biologinen) isänsä on. Äidin ja isän välillä on edelleen jonkinasteinen side.

Seuraavaksi esittelen yksittäisistä merkitysverkostoista rakennetun yleisen merkitysverkoston koskien mielikuva-isää ja äidin ajatuksia ja kokemuksia suhteessa lapsensa isättömyyteen.

Isän rooli ja miehen malli

Isä asuu kaukana lapsestaan. Tämä on osaltaan vaikuttanut lapsen ja isän tapaamisten vähenemiseen ja loppumiseen. On hankalaa olla isä kun kilometrejä isän ja lapsen välillä on paljon. Yhteyttä vanhemmat ovat pitäneet satunnaisesti sähköpostitse. Äiti on lähettänyt myös isälle kuvia lapsesta sähköpostitse.

Äiti haluaa, että lapsella on elämässä luotettavia miehen malleja. Lähipiiristä näitä miehiä onneksi löytyy. Äiti toivoo päiväkoteihin ja kouluihin enemmän miehiä töihin.

Isättömyyden esiinnousu ympäristössä ja lapsen kanssa

Isättömyys ei ole merkittävästi noussut esiin. Äiti ei koe, että lapsi olisi isätön. Lapsi pitää omaa perhetilannettaan täysin luonnollisena. Hän ei osaa kaivata jotain mikä on aina puuttunut tai mitä ei ole koskaan kokenut. Lapsi tietää, miten on saanut alkunsa.

Lapsi on toki joskus kysellyt isästään ja tuolloin asiasta on keskusteltu. Lapsi on isätön käytännössä ja virallisissa papereissa, mutta äiti on alusta asti puhunut lapselle isästä ja siitä, kuka ja millainen mies hän on ja miksei hän asu heidän luonaan. Lapsi on nähnyt valokuvia isästä. Lapsella on jonkinlainen, tosin vajavainen mielikuva isästä. Toistaiseksi äiti ei ole kertonut aikuisista lähtöisin olevia syitä perhetilanteelle, vaan uskoo sen ajan tulevan myöhemmin.

Isättömyys äitinä

Arki on toisinaan raskasta. Äiti kantaa huonoa omaatuntoa siitä, ettei aina jaksaa olla lapselle läsnä. Äiti uskoo että tässä asiassa toisen vanhemman olemassaolo helpottaisi, kun arjen askareita jakaisi toinen aikuinen. Varsinkin vauva-aikana on ollut raskasta ja kaivannut hengähdystaukoja, aikaa esimerkiksi syödä tai lukea sanomalehteä rauhassa. Äiti kokee välillä riittämättömyyttä ja puhdasta väsymystä ollessaan aina yksin vastuus-

sa arjesta. Toisaalta vastuun ja tehtävien luovuttaminen toiselle ei ehkä olisikaan helppoa, kun on alusta asti ollut lapsen kanssa kaksin.

Lapsi on kuitenkin ihana, maailman rakkain ja tärkein. Äidin oma valinta on ollut laittaa lapsi etusijalle elämässä. Äiti ei koe menettäneensä mitään. Välillä äiti kokee syyllisyyttä siitä, että lapsi on isätön hänen takiaan. Äitihän halusi lapsen vaikka tiesi että isä tulee puuttumaan. Toisaalta äiti ei koe lapsen olevan isätön, sillä lapsi tietää kuka hänen isänsä on. Äiti ei uskonut olevansa välttämättä pitkään kaksin lapsen kanssa vaan löytävänsä jo aiemmin uuden suhteen. Äiti on yksinhuoltaja. Isää hän ei voi korvata, mutta yrittää olla mahdollisimman hyvä äiti. Äiti tietää lapsen miettivän asioita, iän karttuessa vielä enemmän. Ihannetilanne äidin mielestä olisi elää ydinperheessä, mutta elämä ei aina mene niin kuin haluaisi.

Äiti on pyrkinyt hyvittelemään syyllisyyttään olemalla mahdollisimman paljon kotona lapsen kanssa ja myös tinkimään omista tarpeistaan lapsen hyväksi. Äiti on halunnut hoitaa lapsen kotona mahdollisimman pitkään, vaikka se ei ole taloudellisesti kannattavaa. Äiti kantaa lapsen isättömyydestä välillä huonoa omaatuntoa syyttäen itseään. Toisena päivänä hän on ylpeä pienperheellinen. Äiti kokee, että olipa lapsella millainen perhe ja tausta tahansa, hän joutuu elämässään etsimään itseään. Äiti ei usko, että isätön lapsi on lähtökohtaisesti sen huonommassa asemassa kuin kukaan muukaan, jos perusasiat muutoin ovat kunnossa. Äiti uskoo että lapsella on ollut hyvä lapsuus isän puuttumisesta huolimatta. Isän läsnäolo olisi voinut antaa lapselle vielä jotain 'lisää', mutta hyvin perheellä on mennyt näinkin. Isyyden selvittämistä enemmän äiti toivoisi, että lapsen ja hänen isänsä välille voisi muodostua jonkinlainen suhde. Näin isästä tulisi lapselle 'todellinen'.

Isättömyys lapsen kannalta

Äiti ei koe, että isättömyys on maailman kamalin asia, vaikka se lapseen ja hänen minäkuvaansa vaikuttaa. Lapsen kasvaessa äiti on huomannut, että lapsi mieltyy kovasti miehiin joita tapaa ja toivoisi enemmän aikaa heidän kanssaan. Äidillä on pitkäaikainen miesystävä, joka on lapselle tärkeä ihmissuhde. Siksi äiti toivoo, että miesystävästä tulisi tulevaisuudessa suurempi isähahmo lapselle, jotta lapsi saisi miehenmallia ja miesnäkökulmaa asioihin.

Lapsi on viime vuosina kysellyt isästään enemmän. Hän on väsyneenä itkenyt sitä, ettei tunne tai ole nähnyt isäänsä. Näinä hetkinä äidillä on raskas olo. Äiti on iloinen siitä, että lapsi puhuu hänelle tunteistaan. Äiti on kannustanut häntä siihen aina ja haluaa tehdä niin jatkossakin. Äiti pyrkii puhumaan isästä positiivisesti. Äiti ei halua mustamaalata isää. Äidistä on surullista, ettei isä ole lapsen elämässä, mutta huonomminkin asiat voisivat olla. Äiti elää lapsensa kanssa tavallista ihanaa arkielämää. Isää ei perheessä ole, mutta on onneksi äiti, ystäviä, ruokaa, koti ja niin edelleen.

Äiti uskoo pyytävänsä apua ammattilaisilta jos isyysasia tuntuu lapsesta hyvin vaikealta. Tällä hetkellä aihe nousee esiin akuuteimmin aina isänpäivän tienoilla. Äiti on sanonut että lapsi voi tehdä lahjansa kenelle haluaa. Viimeksi lapsi onkin tehnyt ylpeänä lahjan itselleen.

Päätöksen miettiminen jälkikäteen

Äiti ei ole miettinyt isyyden selvittämisen kieltämispäätöstä jälkikäteen. Termi isyyden selvittämisen kieltäminen tuntuu äidistä hassulta. Äiti ei sinänsä koe kieltävänsä miehen isyyttä, vaan sopineensa yhdessä isän kanssa että hänen henkilöllisyytensä pidetään salassa. Isä ei tuolloin sitoudu virallisen isyyden mukanaan tuomiin velvollisuuksiin. Äiti on ajatellut, että jos isä tai lapsi jossain vaiheessa niin tahtoo, asia laitetaan vireille. Nyt asia ei ole kuitenkaan ajankohtainen. Äiti on joskus miettinyt, että nykyisessä tilanteessa lapsella ei ole perintöoikeutta isäänsä. Tämä tuntuu kuitenkin toisarvoiselta.

Siittäjä-isä

Tutkimukseen osallistuneiden äitien keskuudessa oli äitejä, joiden kohdalla isättömyys oli Huttusen (2001) jaottelun mukaisesti niin juridista, sosiaalista kuin psykologista. Biologinen isä on näiden lasten elämässä ollut vain sukusolujen luovuttaja. Äidin ja isän välillä ei ole ollut suhdetta eikä vahvempaa sidettä. Isä on ollut tietoinen roolistaan.

Seuraavaksi esittelen yksittäisistä merkitysverkostoista rakennetun yleisen merkitysverkoston koskien siittäjä-isää ja äidin ajatuksia ja kokemuksia suhteessa lapsensa isättömyyteen.

Isättömyyden esiinnousu ympäristössä ja lapsen kanssa

Lapsi tietää miten ´vauvoja tehdään´. Tähän tarvitaan siis kohtu, joka toimii sekä sukuluja sekä naiselta että mieheltä. Isättömyysasia ei ole noussut mitenkään esiin. Äiti ei usko että tulee puhumaan isättömyydestä ko. termillä. Äiti kertoo avoimesti siitä, että heidän perheessään on äiti ja se riittää. Perheitä on erilaisia. Heidän täydellinen perheensä on tällainen. Toisilla voi olla erilaisia perheitä.

Isättömyys äitinä ja oma vanhemmuus

Lapsen elämään kuuluu ja tulee kuulumaan miehen malleja ja miehiä, mutta lapsella on vain yksi huoltaja, äiti. Perheeseen ei kuulu toista vastuunkantavaa aikuista. Äiti uskoo että perheestä ei puutu mitään. Äiti voi yksin vastuunkantavana henkilönä taata lapsilleen turvallisen ja rakastavan lapsuuden ja elinympäristön.

Äiti ei koe, että perhe olisi isätön, sillä se tarkoittaa että isä puuttuu. Tähän perheeseen on aina kuulunut vain äiti. Tämä perhe on äidillinen. Äiti kokee että perhe on ´kokonainen heidän perheensä´.

Isättömyys lapsen kannalta

Äiti ei usko että isän olemassa olemattomuudella on mitään vaikutusta lapseen, sillä lasta ei ole hylätty eikä hän koe puutetta. Äiti on ylpeä ratkaisustaan ja tulee kertomaan avoimesti lapselle, että tämä on saanut alkunsa kalliilla lääkärikllinikalla. Äiti ei tunne asiasta häpeää, eikä koe että asiaan liittyisi mitään peiteltävää tai salattavaa.

Äiti haluaa lapsensa tietävän, että hän on rakastettu, kokonainen lapsi jonka perhe on juuri tällaisena täydellinen perhe. Äiti on varma siitä, ettei lapsi voisi saada parempaa lapsuutta/perhettä missään muussa perheessä.

Poissaoleva isä

Tutkimukseen osallistuneiden äitien keskuudessa oli äitejä, joiden kohdalla isättömyys oli Huttusen (2001) jaottelun mukaisesti niin juridista, sosiaalista kuin psykologista.

Biologinen isä on näiden lasten elämässä ollut tavallaan vain ohikulkija, joka on luovuttanut sukusolujaan lapsen syntymiseen. Äidin ja isän välillä on kuitenkin ollut jonkinlainen side, joka on valitettavasti katkennut. Poissaoleva isä sijoittuu mielikuva-isän ja siittäjä-isän välimaastoon.

Seuraavaksi esittelen yksittäisistä merkitysverkostoista rakennetun yleisen merkitysverkoston koskien poissaolevaa isää ja äidin ajatuksia ja kokemuksia suhteessa lapsensa isättömyyteen.

Isän rooli ja miehen malli

Äidin ainoa toive on, että lapsi saisi tietää kuka hänen isänsä on ja että jonkinlainen yhteys säilyisi, vaikkei isyyttä tunnustettaisi. Äiti koki, että isän kommentit raskaudesta ja vauvasta antoivat ymmärtää, että isän mielestä lapsi tulisi hankaloittamaan hänen elämänsä. Lapsi on tavannut isänsä vain muutaman kerran elämässään hyvin pienenä, joten heillä ei ole minkäänlaista suhdetta. Äiti toivoi, että isä sovitun mukaisesti kävisi katsomassa lastaan edes silloin tällöin, jotta lapselle syntyisi mielikuva isästään. Äiti vertaa virallistettua isyyttä ja konkreettista, lasta tapaavaa isää valiten mieluummin jälkimmäisen vaihtoehdon.

Äiti on yrittänyt pitää yhteyttä isään muun muassa sähköpostitse, mutta yhteydenpito on ollut hyvin yksipuolista. Äiti lopetti tämän yhteydenpidon kokiessaan, että oli tehnyt voitavansa isäsuhteen luomiseksi. Äiti tiesi, ettei voinut loputtomiin yrittää pitää yhteyttä yksipuolisesti. Äiti uskoo, että lapsen isälle oli/on liian vaikeaa olla yhteydessä tai tavata lastaan. Isä on kertonut, että lapsen tulo oli hänelle ylitsepääsemätön shokki.

Äiti miettii mistä tarvittava miehen malli lapselle löytyy. Toistaiseksi miehen mallina on ollut äidin entinen miesystävä sekä lähisukulaiset.

Isättömyyden esiinnousu

Lapsen isättömyys ei nouse erityisesti esiin vaikka onkin tavallaan aina läsnä jokapäiväisessä elämässä. Lapsi on vielä alle kouluikäinen, eikä juuri kysele isästään. Pienenä lapsi kutsui kaikkia lasten kanssa olevia aikuisia äideiksi. Joskus äiti korjasi että mies on isä, eikä lapsi sitä kummastellut. Lapsi on saanut tietää jo melko pienenä, miten lapset saavat

alkunsa.

Päiväkodissa lapsen isättömyyttä on sivuttu isänpäiväkortti-asiassa. Lapsi tekee isänpäiväkortin aina äidin isälle. Alkuun äiti on ehdottanut, että kortin voi tehdä isälle, jolle sen voi lähettää. Lapsi ei ole ventovieraalle halunnut mitään lähettää.

Äidillä on kuvia isästä. Kun lapsi alkaa kysellä, äiti aikoo kertoa hänelle isästä kaiken mitä tietää. Äiti suhtautuu isään kaikesta huolimatta myönteisesti. Isä ei vain ollut valmis vanhemmaksi haastavissa olosuhteissa. Äiti ei halua luoda isästä lapselle haavekuvaa, muttei myöskään käsitellä isäasiaa negatiiviseen sävyyn. Äiti uskoo että asiasta tullaan keskustelemaan lapsen kanssa tämän kasvaessa.

Isyyden selvittämisen mahdollisuus

Äiti ajattelee edelleen, että haluaisi lapselleen joku päivä isän edes paperilla, joten isyyden tunnustamisen aloittaminen uudelleen voisi olla mahdollista. Äiti kokee, että lapsesta ei ehkä tuntuisi niin pahalta olla sosiaalisesti isätön, jos isyys olisi kuitenkin tunnustettu ja paperilla olemassa. Äiti on päättänyt, että vie isyydenselvityksen läpi, koska virallinen isä on silti parempi kuin ei mitään isää. Lapsella on oikeus tietää juurensa.

Äiti on lykännyt isyyden selvittämisen päätöstä siksi, että on halunnut ajatella lapsen isän tunteita. Äiti tietää, että isä tuskin oma-aloitteisesti enää tulee ottamaan heihin yhteyttä eikä odotakaan sitä. Äiti on isälle kiitollinen ihanasta lapsesta. Äiti ei halua hankaloittaa lapsen isän elämää. Lisäksi äitiä rasittaa ajatus isyyden selvittämiseen liittyvästä prosessista. Äiti uskoo että asiassa mennään oikeuteen ja prosessi pitkittyy. Äiti kokee että suurin syy isyyden selvittämisen aloituksen viivästyymiseen on hänen mukavuudenhalunsa ja halunsa olla 'suututtamatta' isää. Se, että äiti hakee isyyden viralliseksi, ei muuta sitä tosiasiaa, että hänen lapsensa kasvaa ilman isää. Tilastoihin tämä voi vaikuttaa kaunistavasti, muttei muuhun.

Oma vanhemmuus

Äiti on hyvin lapsikeskeinen. Äiti ei ole juurikaan ollut öitä erossa lapsestaan. Lapsen ollessa lähes aina äidilläään, arki on joskus raskasta eikä omaa aikaa liiemmin ole. Esimerkiksi seurustelu/tapailu on vaikeaa, koska kahdenkeskisen ajan järjestäminen on

hankalaa, muttei mahdotonta. Äiti muistaa aina että näistä hankalista seikoista huolimatta valinta on hänen omansa. Oma, vapaaehtoinen ja harkittu valinta saada tämä lapsi on tuonut äidin elämään ja vanhemmuuteen myönteisen perusvireen. Äiti on itsevarma, rohkea ja päätöstensä takana seisova nainen. Äiti on äärettömän iloinen ja onnellinen lapsestaan ja siitä, että on hänen äitinsä. Äidin elämä on hyvää ja tasapainoista ja lapsella on koti, josta ei puutu rakkautta.

Lapsen kasvaessa äiti pyrkii antamaan hänelle enemmän itsenäisyyttä ja tilaa kasvaa omaksi persoonakseen. Äiti kokee olevansa vahva äiti ja omaavansa itseluottamusta vanhempana. Äiti luottaa siihen että kykenee myös yksin tarjoamaan lapselle laajaa perspektiiviä, henkistä pääomaa kuin myös taloudellisia mahdollisuuksia. Tärkeintä on lapsen itseluottamuksen rakentaminen vahvalle pohjalle.

Äiti on mielestään joskus liiankin autoritäärinen ja ankara, ja hän on räiskähtelevä, voimakas persoona. Perheessä olisi ehkä tarvetta rauhallisemmalle, tasaisemmalle aikuiselle, joka tasapainottaisi perheen elämää. Hetket jolloin äidin pinna palaa ja hän on kohtuuton lasta kohtaan surettavat äitiä. Lapsi on silloinkin hänestä riippuvainen. Joskus hän toivoo lapsen sanovan hänelle vastaan, mutta toteaa ettei lapsi voi niin tehdä. Lapsella kun ei ole silloinkaan ketään muuta keneen turvautua. Jos lapsella olisi ongelmia käytöksessä tai terveydessä äidistä voisi tuntua raskaammalta kasvattaa häntä yksin. Tuolloin äiti on valmis käyttämään yhteiskunnan tukiverkkoja hyväkseen.

Isättömyys äidin kokemana

Vauva-aikana lapsen isättömyys on tuntunut musertavalta. Lapsen suojattomuus ja riippuvuus vain yhdestä ihmisestä, äidistä, on ollut tuskallista. Samoin äiti koki paljon surua siksi, että isä ei ymmärtänyt lapsen ihanuutta. Äiti tiesi ja tunsi, miten paljon sekä isä että lapsi menettivät. Äiti tuntee surua siitä, että lapsella on vain yksi vanhempi. Isättömyys on tuonut vauva-aikana äidille tunteen siitä, ettei kaikki ole kunnossa eikä äidillä ole mahdollisuutta korjata asiaa. Kipeistä tunteista huolimatta äiti on aina kokenut, että lapsi syntyi samalla oikeudella kuin muutkin. Äiti uskoo vakaasti, että lapsi oli juuri se lapsi, joka hänen oli tarkoitus saada.

Äiti haluaa antaa omalle lapselleen kaiken hyvän mitä maailmassa on. Jollain tasolla äiti kokee epäonnistuneensa äitinä, koska ei ole kyennyt tarjoamaan lapselleen isää, sillä äiti

olisi halunnut, että lapsi olisi edes vähän oppinut tuntemaan isäänsä. Sisarusuhteet äiti kokee rikkautena ja jopa tärkeämpinä kuin suhteen toiseen vanhempaan.

Äiti ei pidä siitä, että isättömyys nähdään julkisessa keskustelussa tuomiona lapselle. Isättömyys voi olla molemmille osapuolille tappio, mutta tuomio se ei ole. Äiti uskoo myös, että viittaukset yksinhuoltajaäitien poikien rikostilastoihin ovat turhia. Äiti uskoo että näissä tapauksissa on kyse huono-osaisuuden keskittymisestä. Äiti on hieman huolissaan siitä, millaisia ennakoasenteita lapsi ehkä tulee kohtaamaan yksinhuoltajaäidin lapsena.

Isättömyyden vaikutus lapseen

Äiti on tunnistanut vaiheita, jolloin lapsi on miettinyt isäänsä enemmän, sitä millainen mies tämä on ja mitä hän on isältään perinyt. Ajoittain asia ei lasta mietitytä. Isänpäivän aikaan isättömyys selvästi mietityttää ja jopa vaivaa lasta. Tällöin lapsi on sanonut, ettei halua koskaan nähdä isäänsä. Lapselle tämä on luultavasti suojautumiskeino, sillä jos hän itse torjuu isänsä, ei tämän torjunta voi satuttaa.

Äiti uskoo että isättömyys tulee mietityttämään lasta, samoin kuin aiheuttamaan jonkin verran surua ja kaipausta. Mutta äiti kokee, että sitä mitä ei ole, ei osaa yleensä kaivatakaan. Jokin aika sitten lapsi oli iloinen siitä, ettei perheeseen kuulunut muita. Äitiä mietityttää se, ettei lapsella ole kovin paljoa läheisiä ihmisiä elämässään.

Sosiaalinen isättömyys on lapselle täysin luonnollinen asia. Lapsi ei osaa kaivata sellaista mitä hänellä ei ole ollut koskaan ollut; läsnä olevaa isää. Lapselle isä on siemenen antaja. Lapsi haluaa aikuisena isäksi ja leikeissä on jämerä isä nukkevauvalleen. Äiti uskoo, että isän puuttumisesta huolimatta lapsi tulee selviytymään elämässä hyvin ja olemaan myös hyvä isä mahdollisille omille lapsilleen.

Äiti haluaisi uskoa, että lapsi persoonana olisi samanlainen vaikka hänellä olisi läsnä oleva isä. Silti äidin antama kasvatus ja perhemalli on muokannut lapsen sellaiseksi kuin hän on. Lapsi on mahtava ja äiti on hänen kasvattamisestaan ylpeä. Äiti uskoo että lapsen itsetunnon rakentaminen vahvaksi voi olla yksinhuoltaja-perheessä haastavampaa kuin ydinperheessä. Hän toivoo, että välit lapsen kanssa pysyisivät aina avoimina ja lapsi pysyisi käymään isättömyysasiaa läpi äidin kanssa.

Sosiaalinen isättömyys on aiheuttanut lapselle aikoinaan pitkiä päiväkotipäiviä sosiaalisesta turvaverkosta huolimatta. Nyt koululaisena se aiheuttaa yksinäisiä aamuja ja ilta-päiviä näkyen näin konkreettisesti arjessa. Äiti ajattelee, että murrosikäiselle sosiaalinen isättömyys voi olla ongelma. Tämän aika näyttää.

Äiti ajattelee, ettei lapsi ole sosiaalisesta isättömyydestään kärsinyt. Se on vain hänen elämänsä fakta.

5 Äitiys ja isätön lapsi

5.1 Oma vanhemmuus- vahva äitiys ilman isää

Perhekäsitys on muuttunut aikojen saatossa esimodernin, modernin ja postmodernin perheen vaiheiden kautta. Tämä muutos on totta kai myös sidoksissa vanhemmuuden muuttumiseen. Esimodernissa vaiheessa perheen käsite oli laaja. Ihmiset olivat samaa perhettä, jos he olivat sukulaisia, eikä perhe rajoittunut vain yhdessä asuvien perheenjäsenten kokonaisuudeksi. Myös palvelusväki laskettiin osaksi perhettä. Modernissa vaiheessa on luotu se perhemuoto, joka nykykäsityksessäkin ensimmäisenä tulee mieleen sanasta perhe. Perhe on ymmärretty omaksi yksiköksi. Yhdessä asuminen, kotielämä sekä biologinen yhteisyys ovat kuvastaneet perhettä. (Vidén 2003, 7.) Postindustrialismin ajan tietoyhteiskunnassa perhemuodot ovat alkaneet muuttua avioerojen ja uudelleen avioitumisen myötä. Perhe laajenee ja laajentuminen tapahtuu siten, että sukulaisverkoston sijaan uusi verkosto koostuu entisistä ja nykyisistä puolisoista ja heidän lapsistaan. Moderni perhe ei ole enää tietyn tyyppinen yhteisö, jonka ulkoiset piirteet ovat osoitettavissa. (Vidén 2003, 8.)

Tutkittavien keskuudessa oli parisuhteessa eläviä äitejä, mutta suurin osa heistä oli yksinhuoltajia. Kaikkien kohdalla yksinhuoltajuus näkemyksenä nousee kuitenkin esiin, sillä konkreettisesti äiti on juridisesti isättömän lapsensa yksinhuoltaja. Yksinhuoltajuus ei terminä nouse tutkittavieni keskuudessa vahvasti esiin (ks. myös Krok 2009, 96), vaikka se mainitaankin. Yksinhuoltajuus on käsite, johon liitetään helposti erilaisia stereotyyppioita. Nämä taas yksinkertaistavat ja pelkistävät ilmiön ja muuttavat ihmisen tietyn kategorian edustajaksi, johon helposti yhdistetään ongelmamäärittelyksiä. (Pohjola 1994, 54–55.) Tutkittavani kuvasivat itsensä ensisijaisesti äitiyden kautta, mutta sivusivat myös yksinhuoltajuutta.

Äiti on tehnyt rankan päätöksen elämässään lapsen puolesta. Markku Helin (2011) pohdii isyyden selvittämisen kieltämisen syiksi muun muassa inestiiä, raiskausta tai halua saada täysin oma lapsi. Viimeisin näistä esitetystä vaihtoehdoista näyttäytyy aineistosani, mutta muitakin syitä on ollut olemassa. Äidin ja lapsen isän suhteen oltua vain lyhytaikainen, jopa vain yhden illan pituinen ennen raskautta oli suuri syy siihen, miksi äidit kielsivät lapsen isyyden selvittämisen. Abortti ei ollut äideille vaihtoehto ilman

raskauttavia syitä. Ajat ovat muuttuneet siitä, kun yksinhuoltajia istutettiin häpeäpalaan tai yksin odottavat yrittivät salata raskautensa esimerkiksi työn menettämisen pelossa. (Koulumies 2010, 139.)

Kuten jo aiemmin totesin, tutkimustani vastaavaa tutkimusta ei ole juurikaan tehty. Ekaterina Hertog (2009) on kuitenkin tutkinut naimattomia äitejä Japanissa ja osa hänen tutkimuksensa tuloksista on verrattavissa omaan tutkimukseeni. Koska tutkimus on aina relevantti suhteessa siihen ympäristöön, jossa se on tehty, on todettava, että kulttuurinen ulottuvuus on hyvin suuri erojen lähde oman tutkimukseni sekä Hertogin tutkimuksen välillä. Suomalaisessa yhteiskunnassa yksinäisen, naimattoman äidin asema ei ole silmätikkuna olemista. Japanilaisessa yhteiskunnassa tilanne on toinen, sillä avioliitto on hyvin vahva instituutio ja aina ensisijaisesti tavoiteltava asia. Hertogin (2009, 86) ratkaisussa isättömyys on olosuhteista johtuvaa, eikä niinkään äidin tahtoma ratkaisu. Isyyden selvittämättä jättäminen on hänen tutkimuksensa äitien kohdalla ennemminkin isien tekemä ratkaisu. Japanissa aviottomien äitien määrä on suhteellisen pieni, sillä lasten katsotaan kuuluvan vasta naimisissa olevien naisten elämään.

Tutkimuksessani lapsen hankkimisen yksin, ilman toista vanhempaa, on mahdollistanut muun muassa äitien tukiverkoston olemassaolo. Omien vanhempien tuki, fyysinen läheisyys ja apu ovat olleet tärkeitä syitä ratkaisuille. Eveliina Markus (2009) toteaa samoin kuin Päivi Alasalmi (2011, 163) ja Terhi Koulumies (2010, 133), että postmodernissa yhteiskunnassa perinteinen sukulaisuuteen perustuva sosiaalinen verkosto on murentunut. Vanhemmilla ei enää ole lähellä ihmisiä, joilta saada tukea arjen haasteisiin; sukulaiset voivat olla kaukana ja naapurilta on vaikea pyytää apua. Nykyäideiltä (ja –isiltä) puuttuu usein vakaa sosiaalinen tukiverkko, ns. tukivanhemmuus. Vanhemmat kaipaavat sosiaalisen yhteisön auktoriteettia ja tukea. (Markus 2009, 21.) Tämä näkyy äitien kokemuksissa; yksinhuoltajuus on todellakin yksin huolehtimista arjesta.

Useimmat tutkimukseni äidit totesivat, ettei isättömyys näy perheen arjessa. Läsä olevan isän perheissä tämä on konkreettisesti totta, sillä isä(hahmo) on vakituinen osa perheen arkielämää, on hän sitten mukana jokapäiväisessä arjessa tai säännöllisten tapaamisten kautta. Muutoin äidit nostavat esiin arjen haasteita, joita yhden vanhemman perheissä esiintyy. Lapsi on aika riippuvainen äidistään, eikä yksinhuoltajalla aina ole verkostoa, joka huolehtisi lapsesta niin, että äiti saisi omaa aikaa. Näin ollen esimerkiksi uuden miessuhteen rakentaminen voi olla vaikeaa, vaikei mahdotonta. Äidit ovat tie-

toisia lastensa tarpeista samaan aikaan, kun heitä itseään naisina painavat myös henkilökohtaiset tarpeet. (Korhonen 1994, 15.)

Itselle ja parisuhteelle ei aina riitä aikaa eikä energiaa. (Juusola 2009, 15–16; Korhonen 1994, 24.) Yksinhuoltajan kohdalla arki on sitä, että asiat on hoidettava yksin. Useat nykypäivän äitiys-tutkimukset kuvaavat äitien arkipäivää; kodin ja työelämän yhteensovittamista. (Immonen 2001, 21.) Traditionaalinen näkemys naiskulttuurista, johon liittyy naisen elämän vaatimukset, kuten kodin puhtaanapito, sisustus, ruuanlaitto, vaatehuolto ja lastenhoito, on edelleen ylläpidettynä yhteiskunnallisessa tavassa ajatella asettaen haasteita myös työn ja kodin ulkopuolisen elämän yhteensovittamisen edellä mainittuun kuvioon. (Korhonen 1994, 42.) On todettu, että äitiyden ja työn yhteensovittaminen on välillä niin haasteellista, että se ajaa äidit jopa masennukseen. Syyllisyyden tunteet ovat kaikille äideille tuttuja. (Juusola 2009, 7-8.)

Tutkimukseni äidit kertovat, että arki on usein raskasta ja väsyttävää. Tämä aiheuttaa äideille myös syyllisyydentunnetta siitä, ettei aina jaksaa olla lapselle läsnä. Tämä ajatus arjen raskaudesta on yhdenmukainen Eeva Jokisen (1996) pohdintojen kanssa. Sen sijaan Suvi Krokin (2009) tutkimuksessa äidit eivät juurikaan ole nostaneet esiin äitiyden negatiivisia puolia. Terhi Koulumies (2010, 132) toteaa, että yksinhuoltajuuteen sisältyy jo termistönä oletus yksin puurtamisesta ja yksin selviytymisestä. Osa äideistä pohtikin tätä miettien, olisiko toisen aikuisen apu arjen helpottajana kuitenkin helppoa ottaa vastaan.

Nykyäitiys sisältää lastenhoidon ja kasvatuksen lisäksi myös mahdollisen työssäkäynnin. Onpa perheen äiti töissä tai ei, nykyäiti eli yltiöäiti panostaa kaiken energiansa äitiyteen ja kotiin tai vaihtoehtoisesti äitiyteen ja ansiotyöhön. (Juusola 2009, 15–16; Korhonen 1994, 24.) Tutkimukseni äiti on hyvin lapsikeskeinen ja on muun muassa imettänyt lasta pitkään. Äiti ei ole juurikaan ollut öitä erossa lapsestaan. Lapsi menee omien tarpeiden edelle. Samalla linjalla ovat Mari Brobergin ja Juhani Tähtisen (2009, 163–165) tutkimuksen yksinhuoltajat todeten, että lapset ovat heille erittäin tärkeitä.

Tutkimukseni äiti on halunnut hoitaa lapsen kotona mahdollisimman pitkään, vaikka se ei ole taloudellisesti kannattavaa. Yksinhuoltajan taloudellinen tilanne on usein tiukka, eikä perheen ainoana tienaajana kotiin jääminen ole aina mahdollista. (Alasalmi 2011, 16.) Suomalaisista yksinhuoltajista suurin osa käy töissä poiketen muun muassa Britan-

nian mieselättäjämallista. (May 2001, 33–39.) Terhi Koulumies (2010, 144) muistuttaa samoin kuin tutkimukseni äidit, että myös yksinhuoltaja voi kuitenkin olla myös hyväpalkkaisessa, hyvän koulutuksen vaativassa, korkeassa asemassa työelämässä. Näin ollen heillä on myös mahdollisuuksia tarjota lapsilleen niin taloudellista kuin henkistäkin pääomaa.

Satu Katvala (2001, 92) on löytänyt tutkimuksessaan suomalaiselle äitiydelle seuraavanlaiset määritelmät: äiti on voimakas, täydellinen ja pystyvä. Täydellinen äiti rakastaa, hoitaa ja uhrautuu. Tutkimuksessani näkyy tämä vahvasti. Äidin oma valinta on ollut laittaa lapsi etusijalle elämässä. Hyvä äitiys on siis yhtä kuin lapsen paras. Terhi Juusolan (2009) mukaan useat nykynaiset ajattelevat, että omat lapset ovat ainoa asia maailmassa, johon kannattaa todella sitoutua. Pätkätyöläisten maailmassa vallitseva olotila on epävarmuus. Samaa epävarmuutta eletään parisuhteessa, ja koetaan, että vain rakkaus omiin lapsiin on pysyvää. (Juusola 2009, 17.)

Äiti kuvaa itseään itsevarmaksi, voimakastahtoiseksi, autoritääriseksi ja jopa ankaraksi sekä päätöstensä takana seisovaksi. Joskus perheessä olisi hänen mukaansa ehkä tarvetta rauhallisemmalle, tasapainottavalle aikuiselle. Äiti kokee olevansa kuitenkin puutteistaan huolimatta hyvä äiti, ja onnistuneensa (ainakin toistaiseksi) lapsensa kasvatuksessa. Terhi Juusola (2009, 19–22) korostaa, että ylitiöäitiyden harjoittamisen sijaan on mahdollista nauttia rennosti, jämptistä äitiydestä kokien itsearvostusta, omasta hyvinvoinnista ylläpitoa ja vahvaa elämänhallintaa. Omasta jaksamisesta tulee pitää huolta. Kaikkeen ei tarvitse pystyä yksin, eikä kaikesta kantaa yksin vastuuta. Äitiyden ja työn yhteensovittaminen on myös nähtävissä positiivisena sitoutumisena ja motivaationa niin työelämässä kuin kotona. Jari Sinkkonen (2008, 83) kuvaa Winnicottin luomaa käsitettä ”kyllin hyvä äiti”, jonka mukaan epätäydellinen, mutta rakastava ja parhaansa tekevä äiti on lapsen kannalta kaikista paras.

Suvi Krok (2009, 71) toteaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee normatiivinen idea hyvästä äitiydestä. Perinteisesti siihen kuuluu naimisissa oleva nainen, kuten Hertogin (2009) tutkimuksessa japanilaisista äideistä. Tämä aiheuttaa haastetta yksinhuoltajaäidille, joka joutuu todistelemaan muille hyvää äitiyttään. Tutkimuksessani kuitenkin näkyy, että äidit kokevat itse olevansa hyviä äitejä. Kuten Krokin (2009) tutkimuksessa, myös omassa tutkimuksessani tämä on äitien mukaan muun muassa läsnä olemista. Yksinhuoltaja ei voi kuitenkaan olla aistimatta sitä, että yhteiskunnassamme miehen ja

naisen ympärille muodostuva ydinperhe on ainoa ihanteellinen elämisen muoto. (Koulumies 2010, 137; Katvala 2001, 16.) Yksinhuoltajaäiti toimii siis monia naiseuteen kuuluvia normeja ja arvostuksia vastaan. (May 2001, 21–22.) Äidit toteavatkin yleensä, että ihannetilanne olisi ydinperhe, tai edes sosiaalisen isän olemassaolo. Isää äiti ei voi korvata, mutta yrittää olla mahdollisimman hyvä äiti. Tutkimuksessani voidaan nähdä selkeästi yhteiskunnan perheasetelman muuttuminen postmoderniin suuntaan, jossa perinteinen ajattelu perheestä, johon kuuluu isä, äiti, kaksi lasta, omakotitalo ja koira, on vanhentunut. Silti useilla tutkimukseni äideillä on edelleen toive tähän kuulumisesta.

Hertogin (2009) tutkimuksessa ydinperheen ideaali korostuu. Koska avioliitto katsotaan tärkeimmäksi instituutioksi, äidit olisivat halunneet saada lapsensa avioliitossa. Koska se ei ole ollut mahdollista, äidit kokevat sen vaikuttavan haitallisesti lapsen kehitykseen. He eivät kuitenkaan osaa selittää, miksi näin on, ja miten isän olemassaolo lapsen elämään vaikuttaisi. Perimmäinen syy olisi Hertogin mukaan ilmeisesti se, että isä hankkisi toimeentulon äidin voivan näin jäädä kotiin kasvattamaan ja huolehtimaan lapsesta. Tässä näkyy selkeästi kulttuurien välinen ero Japanissa ja Suomessa. Hertogin tutkimuksessa aviottoman lapsen saaminen on ollut pääasiallisesti äitien ”kakkosvaihtoehto” kun lapsen saaminen avioliitossa ei ole ollut syystä tai toisesta mahdollista. Äidit myös pohtivat sitä, miten aviottomuus vaikuttaa lapseen, sillä se on kulttuurisesti Japanissa iso asia. Asian esiin nostaminen lapsen kanssa tuntuu tutkimuksen äideistä hankalalta. Tämä poikkeaa jälleen oman tutkimukseni äitien ajatuksista.

Kun lapsen elämässä ei ole isää tai isähahmoa, äiti kantaa lapsen isättömyydestä välillä huonoa omaatuntoa syyttäen itseään. Jouko Huttusen (1992, 30) mukaan vanhemmuus on pääasiassa äitiyttä, mutta isällä on itsestään selvä, vaikeasti korvattava asema äidin rinnalla. Isä koetaan äidin auttajaksi ja miehen malliksi. Tutkimuksessani vain yhden vanhemman olemassaolo tuottaa äidille surua ja jopa epäonnistumisen tunnetta. Ajatus ydinperheestä elää äitien keskuudessa vahvana. Tämä johtunee Jaana Vuoren (2002, 36) mukaan ydinperheen ideologiasta, jossa hyvä äitiys (ja isyys) voi syntyä vain ydinperheessä. Vain täysin itsenäisesti jo alun alkaen lapsensa hankkineet tutkimukseni äidit eivät miettineet ydinperheen merkitystä. Näitä äitejä Suvi Krok (2009, 102) nimittää itsenäisiksi äideiksi.

Tutkittavieni kohdalla äitiys koetaan kuitenkin ensisijaisena ja tärkeänä. Äidit kokevat, että hankaluuksista ja vaikeista hetkistä huolimatta lapsen saaminen on ollut paras mah-

dollinen vaihtoehto. Lapsi on rikastuttanut elämää ja tuonut hurjasti iloa äidin elämään. Äidit myös kokevat, että oma vanhemmuus näkyy myönteisenä suhteessa lapseen koska valinta on ollut oma ja harkittu. Muun muassa Nancy Morrison (1995) on tutkinut, että yksinhuoltajaäidit mieltävät yksinhuoltajuuden positiiviseksi itsensä kannalta, sillä he voivat keskittyä lapseen ja painottaa kasvatuksessa omia näkemyksiään.

Ritva Nätkin (1997) jaottelee äitiyden kokemista kolmeen eri tyyppiin; familistiseen, maternalistiseen ja individualistiseen malliin. Maternalistinen suhde muodostuu lapsen ja äidin välille, familistisessä taas äidin sekä lapsen ja puolison välille. Individualistisessa mallissa keskiössä on äidin yksilöllistyminen ja itsenäistyminen, eli yksilöllisen elämän luominen perheen ja lapsen lisäksi. (Nätkin 1997, 197–200.) Tutkimukseni itsenäiset äidit ovat selkeästi maternalistisia äitejä, joille miehen puuttuminen ei ole ongelma. Äidit, jotka kaipaavat isä(hahmoa) lapselleen, ovat lähempänä familististä äitiyden mallia.

Myös Hertogin (2009, 114–117) tutkimuksessa isillä on samankaltaisia rooleja kuin omassa tutkimuksessani. Useimmat isät ovat poissaolevia, usein naimisissa tahollaan. Nämä äidit ovat kertoneet lapsilleen isästä jotain rakentaen näin mielikuvaa isästä. Äidit korostavat samoin kuin tutkimuksessani, että isästä halutaan kertoa lapselle positiivisia asioita. Läsnä olevaa isää ei ole kuin muutamalla tutkimuksen lapsella, ja samoin muutama erittäin harvinainen äiti on halunnut lapsensa pelkästään siittäjä-isän kanssa.

Vauva-aikana isättömyys on tuntunut äideistä hankalammalta, korostuen lapsen riippuvuuden ja suojattomuuden myötä. Äidin raskas vastuu vauvasta yksinään on tuntunut suurelta. Äidit ovat kokeneet, että sekä isä että lapsi menettivät paljon vauva-aikana. Näistä tunteista huolimatta äidit kokevat, että lapsella on elämän perusasiat kunnossa. Lapsi saa paljon rakkautta. Eräs äiti toteaa rukoilevansa että saisi elää niin kauan että lapsi kasvaa aikuiseksi ja pärjää ilman äitiä. Enemmän kuin isättömyyttä, äidit surevat sitä, jolleivät ole tarjonneet lapselle sisarusia. Sisarusuhteet ovat rikkaus.

Vaikka äiti kokee olevansa fiksu ja hyvä äiti, vaikeaakin on ollut. Yhteiskunnan tukiverkostojen käyttäminen on ollut tarpeen, tai ainakin niiden mahdollisuus auttaa vaativissa tilanteissa on huomioitu. Äidit myös uskovat hakevansa apua isättömyysasian läpikäymiseen lapsen kanssa, jos se on tarpeen. Tarja Roivainen (2005) toteaa, että hyvinvointivaltioistumisen myötä vanhemmat huolehtivat lapsistaan uudenlaisissa puit-

teissa yhteistyössä ammattilaisten ja ammatillisten organisaatioiden kanssa. Vanhemmuudesta on tullut uudella tavalla julkista sen integroitua yhä enenevässä määrin hyvinvointiyhteiskunnan järjestelmiin. (Roivainen 2005, 10–11.) Lisääntynyt institutionalisoituminen vanhemmuuden tukena neuvola-, päivähoito-, ja peruskoulujärjestelmien kautta lisää myös vanhemmuuteen kohdistuvia odotuksia ja velvoitteita. Kasvatusammattilaiset neuvovat ja ohjaavat, mutta myös ottavat osaa vanhemmuuteen ja tarkastelevat sitä. (Roivainen 2005, 14; Korhonen 1994, 30.) Anneli Pohjola (1994, 130) toteaa, että suomalaiseen kulttuuriin kuuluu pärjäämisen eetos. On ilahduttavaa huomata, että tutkimukseni äidit eivät ole ”sairastuneet vahvuuteen” niin, että se veisi heitä pois yhteiskunnallisten tukijärjestelmien piiristä.

5.2 Isättömyys lapsen kannalta

Kaikesta edellä olevasta huolimatta äiti ei aina koe, että lapsi olisi isätön. Heidän kertomuksissaan toistuu eri muodoissa lause siitä, ettei lapsi osaa kaivata sitä mitä ei ole. Samaa ovat todenneet Anne Koivusen (2008) tutkimuksen isättömät lapset. Elämä yhden vanhemman, äidin, kanssa on koettu riittävänä ja isättömyys on tuntunut täysin luonnolliselta olotilalta ja asialta (Koivunen 2008, 30). Näin myös tutkimukseni äidit kokevat asian olevan lastensa kohdalla.

Isättömyyden konkreettisia vaikutuksia lapsiinsa äidit nostavat jonkin verran esiin. Tällä hetkellä aihe nousee esiin akuuteimmin aina isänpäivän tienoilla. Äiti on sanonut että lapsi voi tehdä lahjansa kenelle haluaa, yleensä kuitenkin äidin isälle. Isänpäivän aikana isättömyys nousee lasten mieleen ja mietityttää lasta. Myös Raija Laitinen (2011, 69) toteaa isänpäivän olevan haasteellinen ja surullinen päivä lapselle, jolta tämä vanhempi puuttuu. Näin kokevat myös Anne Koivusen (2008) isättömät tutkittavat. Samoin äidit pohtivat isättömyyden vaikutusta lapsen arkeen yksinhuoltajan näkökulmasta; lapsi on pitkiä päiviä hoidossa tai viettää yksinäisiä aamu- ja iltapäiviä.

Äidit huomaavat lapsestaan, milloin tämä miettii isäänsä enemmän. Useat äidit ovat halunneet, että juridisen isän puuttuminen ei kuitenkaan poista lapselta sosiaalista, läsnä olevaa isää tai tietoa siitä, millainen mies isä on. Lapsella on siis mielikuva isästä. Äidit eivät halua puhua isästä lapselle pahaa, vaan kertovat positiivisia asioita hänestä. Jorma Myllärniemi (2010, 156) toteaa, että erityisesti pojalle poissaoleva isä rakentuu helposti

toiveisiin perustuvana epärealistisena sankari-isänä, tai puutteen nostaman vihan takia pahana isänä. Äitien kertomusten pohjalta uskon, että isästä annettu kuva on lapsille mahdollisimman realistinen, vaikkei negatiivisuuksia lapselle korostetakaan. Myllärniemi (2010, 180–181) uskoo myös, että äidin kertomuksen positiivisuus vaikuttaa lapsen mielikuvaan hyvästä isästä, jonka hän tosin on menettänyt.

Äidit tunnistavat lapsestaan miehen kaipuun olemassaoloa. Äidit uskovat että isättömyyden miettiminen lisääntyy lapsen kasvaessa ja saattaa korostua erityisesti murrosiässä. Murrosiässä erityisesti pojan tarvitsema miehen malli korostuu psykologisesta näkökulmasta. (Huttunen, 1992; Myllärniemi 2010.) Koivusen (2008, 32–34) tutkimuksen mukaan isättömät miehet ovat kaivanneet aktiivista, sosiaalista isää elämäänsä, kun taas naiset kertovat tiedon isästä ja hänen olemassaolostaan riittäneen.

Tutkimukseni äidit korostavat sitä, että ovat halunneet opettaa lapsilleen sen, että perheitä on monenlaisia. Heidän perheensä on tämänlainen, aivan yhtä oikea perhe kuin muutkin perheet. Bronfenbrenner ja Ceci (1994) toteavat, että se miten lapset hahmottavat ja kokevat perheensä on monessa mielessä merkityksellistä lasten varhaisen hyvinvoinnin rakentumisen kannalta. Lasten lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet ovat tärkeitä myös lasten sosiaalisten suhteiden muodostumiselle.

Tutkimukseni äidit ovat hyvillään siitä, että heillä on lapsen kanssa avoimet välit ja että lapsi voi puhua äidille tunteistaan myös isättömyyden suhteen. Äidit toivovat, että tämä avoimuus jatkuu myös lapsen kasvaessa. Myös Koivusen (2009, 39, 44) tutkimuksen isättömät lapset ovat kokeneet, että isättömyydestä keskusteleminen on luonut siihen tasapainoisemman suhtautumisen ja helpottanut asian käsittelemistä ja hyväksymistä. Vanhempien ratkaisujen käsitteleminen sekä oman perhehistorian käsittäminen auttaa ihmistä ymmärtämään omaa henkilöhistoriaansa ja nykyistä elämäntilannettaan. (Ijäs 2004, 151–155.)

Jorma Myllärniemi (2010, 12) mainitsee Helsingin Sanomien artikkelin, jossa yksinhuoltajaäidit ovat huolissaan siitä, miten isän puute tulee vaikuttamaan lasten kehitykseen ja tulevaisuuteen. Tämä ei näy tutkimukseni äideissä. Itse asiassa ammattilaiset ovat sanoneet äidille että lapsi ilman muuta kaipaa isäänsä ja tuntee huonommuutta siitä, ettei isä halua asua hänen kanssaan. Äiti ei usko heitä, koska ei ole nähnyt mitään merkkejä siitä. Lapsi on voinut sanoa, ettei kaipaa isää eikä mieti sitä asiaa, mutta jos-

kus hän kaipaasi että hänellä olisi 'ehjä perhe' jossa olisi kaksi vanhempaa. Äiti ei koe että lapsi tarkoittaisi sitä että hän kaippaa omaa biologista isäänsä vaan pikemminkin ydinperheen tyyppistä perhekokonaisuutta. Sisarusten merkitys voi korostua, sillä he ovat lapsen 'omaa perhettä'.

Hyvän äidin määrittelyyn kuuluu Satu Katvalan (2001) mukaan äidin kasvattajuuden vahvuus. Vaikeuksista huolimatta hyvä äiti kykenee kasvattamaan lapsestaan kunnan kansalaisen. Yksinhuoltajuuden stereotypiaan kuuluvat lastenkasvatusongelmat. (Krok 2009, 96.) Tutkimukseni äidit haluavat antaa lapselle tilaa kasvaa omaksi persoonakseen. Äidit haluavat uskoa, ettei isän puuttuminen vaikuta persoonan rakentumiseen liiaksi, vaan äidin antama kasvatus muokkaa lasta sellaiseksi kuin hän on. Tutkimukseni äidit kokevat samoin kuin Jaana Poikolaisen (2002) tutkimuksen vanhemmat, että heidän kasvatuspäämääränään on lapsen onnellisuus, jonka käsitesisältö vaihtelee tyytyväisyydestä itseluottamukseen.

Äidit kokevat olevansa ylpeitä ja onnellisia lapsistaan. Äidit uskovat, että lapsen itsetunnon rakentaminen vahvaksi voi olla haasteellisempaa yksinhuoltajaperheessä kuin ydinperheessä, johtuen muun muassa ympäristön ennakkoasenteista. Tommy Hellsten (2000, 256) toteaa, että äidin antama kuva lapsesta heijastuu lapsen identiteetin ja omanarvon muodostumiseen. Rakastettu ja huolehdittu lapsi kokee itsensä rakastamisen ja huolehtimisen arvoisena. Tutkimukseni äidit nostavat vahvasti esiin rakkautensa lastaan kohtaan.

Ydinperheestä poikkeava kotiatalous ja perhejärjestely on leimattu poikkeavaksi ja potentiaaliseksi ongelmaksi lapsen normaalille ja hyvälle kehitykselle yksi kerrallaan. (Vuori 2002, 42.) Yksinhuoltajaäitiys on nähty myös sosiaalisena ongelmana työväenluokkaisten ja köyhien ihmisten keskuudessa. (May 2001, 27.) Koulumies (2010, 146–147) nostaa esiin median ylläpitämän stereotypian yksinhuoltajuuden huonosta vaikutuksesta lapsiin. Hän kertoo, että uusiseelantilaisen tutkimuksen mukaan yksinhuoltajien lapset ovat elämässään huonommin koulutettuja, köyhempiä, ahdistuneempia ja syyllistyvät helpommin rikoksiin kuin ydinperheessä kasvaneet lapset. Tätä tutkimukseni äidit kritisoivat. He uskovat, kuten tutkimuksessakin on todettu, että vaikeudet eivät liity yksinhuoltajuuteen yleensä vaan kasautuneisiin taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

Myös Huttunen (1992, 28) sekä Sinkkonen (1998, 233) toteavat, että yksinhuoltajaperheen ongelmat on selitetty ennemminkin seurannaisvaikutuksilla kuin isättömyydestä johtuviksi. Hertogin (2009) tutkimuksen japanilaisäidit uskovat, että isän puute vaikuttaa vahingollisesti lapsen elämään, mutta he eivät osaa konkreettisesti selittää miksi näin on. Kyseessä lieneekin vahvimmin kulttuuriperimän vaikutus äitien uskomuksiin. Japanissa isä nimittäin harvemmin konkreettisesti osallistuu lapsen kasvattamiseen.

Myllärniemi (2010, 163) nostaa esiin lapsen kehityksen muotoutumisen haasteet ilman isä(hahmo)a. Isä(hahmo)n puute voi johtaa psyykkisen kehityksen heikkouteen ja sitä kautta myös antisosiaaliseen käyttäytymiseen. Samoin Hannele Forsbergin (1998) tutkimuksessa sosiaalialan työntekijöiden näkemys on, että yksinhuoltajaperhe on puutteellinen ilman mieshahmoa ja miehen mallia. Ben Furman (2000, 23) toteaa, että lapselta vanhempiensa suhteen puuttuvan tunnekokemuksen voi saada myös suhteessa toisiin ihmisiin. Tutkimukseni äidit ovatkin huomioineet miehen mallin tärkeyden lapsilleen. Samoin Hertogin (2009) tutkimuksen äidit ovat miettineet miehen mallin tärkeyttä.

Miehen mallia lapselle edustavat lähipiirissä sukulaiset, ystävät, kummit ja miesystävät, mutta myös biologinen isä. Äidit toivovat päiväkoteihin ja kouluihin enemmän miehiä töihin. Miehen mallin merkitys olisi miesnäkökulman saaminen asioihin. Siltala (2003, 205) kokee, että lapsi tarvitsee riittävää maskuliinista samaistumista isähahmoilta. Huttunen (1992, 36) samoin kuin Vuori (2002, 223, 225) on ollut samoilla linjoilla todeten, että erityisesti poika tarvitsee miehen malleja, ja myös hakee niitä. Tätä kuvaavat myös tutkimukseni äidit, jotka kertovat lapsen kiinnostuksesta lähipiiriin, tai vaikka tuntemattomampiinkin miehiin. Yksinhuoltajaäidin perhettä pidetään usein lähtökohtaisesti puutteellisena, koska lapselta puuttuu miehen malli. (Koulumies 2010, 141.)

Pirkko Siltala (2003) pohtii isän merkitystä tytön kehitykselle, Myllärniemi (2010) sitä vastoin kertoo psykologiselta kannalta, miksi erityisesti pojalle miehen, isän, läsnäolo elämässä on tärkeää. Osa tutkimukseni äideistä oli poikalapsen vanhempia. Pojan äitiys on alkuun tuntunut 'oudolta', sillä äiti itse on nainen ja lapsi on 'vain hänen'. Äidit ajattelevat kuitenkin, ettei pojan kasvattaminen tunnu liian haasteelliselta yksinkään.

Minna Rantalaiho (2003, 218) toteaa isyyden ja miehuuden kietoutuneisuuden ja keskinäisen korvaavuuden osoittavan, kuinka vahvasti lapselle rakennetaan tarvetta miehen malliin. Myllärniemi (2010, 167) kysyy, miten isä voi taata hyvän kehityksen lapsil-

leen, jos hänellä ei ole kokemusta omasta isästä? Tämän puutteen äidit halunnevat korvata lapsen elämässä sillä, että hänellä on elämässään myös miehen mallia. Äidit uskovat, että lapsesta tulee isättömyydestä huolimatta hyvä isä mahdollisille omille lapsilleen. Ben Furman (2000, 101) jopa toteaa tutkimusten valossa, että kokonaan naisten kasvattamista pojista tulee yhtä hyviä aikuisia kuin isien kanssa eläneistäkin. Koivusen (2008) tutkimuksessa isättömät miehet ovat ottaneet kunnia-asiakseen olla läsnä olevia, huolehtivia ja rakastavia isiä lapsilleen. Isättömät naiset taas ovat pohtineet isättömyytään parisuhteensa kautta ja miehen roolin ymmärtämisen kautta. (Koivunen 2008, 57.)

Jari Sinkkonen (2008) on todennut, että lapselle molempien vanhempien läsnäolo on tärkeää. Isä voi olla hoivaavampi ja hellempi kuin äiti, joka taas järjestää asiat ja pitää lapsille rajat. Vanhemmat täydentävät toisiaan erilaisuuksillaan. Lapsi voi kokea kahden läheisen ihmisen kanssa erilaisia juttuja ja tekemään vertailuja niiden välillä. Kahden aikuisen perhe on lapsen kannalta huojentava, sillä jos isä on joskus ikävä, äiti voi olla ihana tai toisinpäin. Sinkkonen korostaa isän merkitystä tehdyn tutkimuksen valossa; lapsilla on vähemmän häiriökäyttäytymistä, jos perheessä on isähahmo. Isän myönteinen sitoutuminen ja läsnäolo lasten elämässä vähensivät poikien käytösongelmia ja tyttöjen tunne-elämän ongelmia vaikuttaen positiivisesti lasten kognitiiviseen kehitykseen. (Sinkkonen 2008, 66–68.)

Koulumies (2010, 141–142) kritisoi ajatusta häiriökäyttäytymisen ja yksinhuoltajaäidin yhteydestä, sillä hänen mukaansa on vanhakantaista ajatella, että vain mies voisi olla perheen auktoriteetti. Myös tutkimuksessani äidit korostivat auktoriteettiaan, kokien sen jopa välillä liian suureksi suhteessa lapseen. Äidit myös kokivat, että lapsen määrittäminen tulevaisuudeksi häiriköksi vain yksinhuoltajaäidin perusteella on kohtuutonta.

Tutkimukseni äitien kertomukset heidän ja lapsensa elämään liittyvistä haasteista suhteessa arkeen ja sen pyörittämiseen, sosiaaliseen tukiverkoston, roolimalleihin ja yhteiskunnan ennakoasenteisiin antaa kuvaa siitä, millaisia haasteita nykypäivän yhteiskunnalle asettaa se tosiasia, ettei yhteiskunnallisten palveluiden pohjana ollut ydinperhemalli olekaan se ainoa oikea mahdollinen ratkaisu. Äitien tekemät valinnat voivat myös johtaa sellaisiin seurauksiin, jotka ovat perheen kannalta strategisia ja voivat lisätä erilaisia riskejä. (esim. Beck 1990.) Nämä ratkaisut voivat johtaa riskiyhteiskuntaan, joka Ulrich Beckin (1995, 16–17) mukaan syntyy silloin, kun erilaiset sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja yksilölliset riskit irrottautuvat perinteisten turvainstituutioiden ot-

teesta. Yhteiskunnallisten päätösten tekeminen tilanteessa, jossa tulevaisuus on ennakoinnattomissa, on haaste postmodernissa yhteiskunnassa.

Beckin (2005) mukaan riskiyhteiskunnassa mikään ei ole itsestään selvää, vaan hyvinkin universaalia ja epätarkkaa. Samankaltainen ajattelu on ominaista postmodernismille, jonka peruseriaatteisiin kuuluu ajatus useista totuuksista eikä yhdestä oikeasta tavasta hahmottaa asioita. (ks. Payne 2005.) Olennaista onkin, miten riskit vaikuttavat ihmisiin. (Beck 2005, 3-4.) Tutkimukseni äidit nostavat esiin joitain haasteita, joita he kokevat lapsensa joutuvan mahdollisesti kohtaamaan heidän tekemänsä ratkaisun takia, mutta eivät koe mitään näistä esiin nostamista asioista niin ongelmallisiksi että katuisivat päätöstään sen takia.

Beckin (1995, 19–20) mukaan yksilöiden on koko ajan kohdattava sekä globaaleja että henkilökohtaisia riskejä joutuen näin tulkitsemaan ja käsittelemään henkilökohtaisesti mahdollisuudet, uhat ja muut omaan elämään suuresti vaikuttavat asiat. Tämä yksilöllisyys ja siihen tukeutuminen ei tarkoita kuitenkaan yhteisöllisyyden merkityksen vähenemistä, ja olen hyvilläni huomattessani että myös tutkimukseni äidit ovat kokeneet sekä virallisen että lähiverkoston tuen tärkeäksi tukimuodoksi niin oman jaksamisen kuin lastensa kasvatuksen ja roolimallien saamisen tukena. Yksilöllisiin valintoihin haetaan tukea asiantuntijoilta, joiden näkemysten lävitse valintoihin liittyviä riskejä arvioidaan (Giddens 1991, 5). Anthony Giddensin ajatuksista poiketen tutkimukseni äidit eivät kuitenkaan kokeneet tarvitsevansa tukea päätökseensä lastenvalvojalta, joka on toiminut ainoana konkreettisena viranomaistahona päätöksen virallistamisvaiheessa.

Kaikkien äitien kohdalla isyyden selvittämisen kieltäminen ei ole ollut mitenkään ensisijainen ratkaisu. Niin vain kävi. Isyyden selvittämättä jättäminen on ollut äideille sekä helppo että haasteellinen päätös riippuen muun muassa heidän elämäntilanteestaan. Kun isä on ollut alun perinkin vain sukusolujen luovuttajan merkityksessä äidille, on isyyden selvittämisen kieltäminen ollut vain itsestään selvä osa ratkaisua saada lapsi yksin. Nämä äidit eivät nosta isättömyyttä minkäänlaiseksi ongelmaksi tai huolenaiheeksi lastensa suhteen. (ks. Nätkin 1997.) He kokevat, että pelkkä äiti riittää lapselle, mutta nostavat esiin myös tarvittavien miehen mallien olemassaolon tunnustaen näin miehisen roolimallin tärkeyden lapsen kehitykselle ja kasvuille.

Äidit, jotka kokevat päätöksen edelleen mietityttävän, ovat kahden vaiheilla siinä, läh-

tevätkö selvittämään isyyden vielä jossain vaiheessa. Äidit myös jättävät mahdollisuuden isyyden selvittämisestä isän tai lapsen ratkaisuksi myöhemmässä vaiheessa.

”Olen jatkuvasti kahden vaiheilla, ollut sen jälkeen, kun isän tapaaminen lapsen kanssa, ja yhteydenpito päättyi. Itse asiassa olen jo kallistunut sille kannalle, että vien selvityksen läpi, koska loppupeleissä se ”paperi-isä” on silti parempi kuin ei mitään isää.”

”Olen kuitenkin ajatellut, että jos mies niin tahtoo, tai lapseni vanhempaina, laitamme asian vireille.”

”olen tullut siihen tulokseen, että sen voi tunnustaa myöhemmin jos haluaa, se taasen on lapsieni ja lasteni isän oma asia tekeekö sen tulevaisuudessa vaiko eikö.”

Äidit ovat lykänneet päätöstä aloittaa isyyden selvittäminen, koska ovat halunneet ajatella isien tunteita. Kun isä ei ole oma-aloitteisesti halukas olemaan yhteydessä lapseensa, tuntuu äideistä että he prosessin käynnistämällä hankaloittavat isän elämää. Myös isyyden selvittämisprosessin rasittavuus ja mahdollinen pitkittyminen vähentää halukkuutta aloittaa selvitystä.

”en oikeasti halua ”hankaloittaa” lapsen isän elämää, ja lisäksi minua raskastaa jo etukäteen ajatus koko rumbasta, joka isyydenselvitykseen liittyy. Todennäköisesti asiassa mennään oikeuteen, ja prosessi on pitkä.”

Äidit, jotka ajattelevat isyyden selvittämisen mahdollisuutta, perustelevat tätä halullaan saada lapselle isän edes paperilla. Lapsi ei tällöin kokisi isättömyyttään niin pahana asiana. Äitien mukaan lapsella on oikeus tietää juurensa.

”Ajattelen, että ehkä lapsestani ei tuntuisi aikuisena niin pahalta olla sosiaalisesti isätön, jos tämän nimi olisi virallisissa papereissa.”

Myös perintöoikeuden puuttuminen mietityttää äitejä, muttei suuresti. Aihe ohitetaan tutkittavien teksteissä yksittäisillä lauseilla. Rahaa tärkeämpi olisi virallinen isä. Äidit kokevat, että isyyden selvittäminen ei tule kuitenkaan aina muuttamaan sitä tosiasiaa,

että heidän lapsensa elävät ilman isää. Tilastot kyllä kaunistuisivat näiden lasten osalta, mutta kuten eräs äiti totesi, pelkkiin tilastoihin ei tule tuijottaa. Isyyden selvittäminen ei siis takaa, että lapsella olisi sosiaalinen, läsnä oleva isä.

Johtopäätökset

Tutkimuksessani pyrin selvittämään äitien syitä siihen, miksi he kieltävät lapsensa isyyden selvittämisen sekä miten he tämän myötä kokevat lapsensa isättömyyden äitinä sekä isättömyyden vaikutuksen lapsiinsa. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksan äidin kirjoittamasta kertomuksesta elämästään. Tutkimusta tehdessäni olen pohtinut, miten voin tutkia ja ymmärtää toisen kokemusta. Kokemuksen tutkiminen vaatii aina subjektin, jonka kokemuksesta puhutaan. Näiden äitien kokemukset ovat vain osa kaikkien isyyden selvittämisen kieltäneiden äitien kokemuksista, eivätkä pyrikään olemaan yleistettävissä.

Tutkimuksessani fenomenologia on ollut luonnollinen lähtökohta hahmottaa suhteellisen tutkimatonta ilmiötä. Aineisto on kerätty fenomenologisessa hengessä kirjallisessa muodossa. Tutkimukseni tarkoituksena on ollut kuvata äitien kokemuksia elämästään ja lastensa isättömyydestä. Tutkijana olen halunnut antaa äänen äitien kokemuksille enkä tulkita heidän kertomuksiaan tutkijan näkökulmasta. Koen, että äitien omat äänet itsessään ovat arvokkaita ja parhaiten valottavat tutkittavaa ilmiötä.

Tutkimusta tehdessäni olen kiinnittänyt huomiota fenomenologisen tutkimuksen perusvaatimuksiin. Analyysivaiheen kirjaaminen täysin avoimeksi olisi kuitenkin tutkijan käsitykseni kannalta sotinut luottamuksellisuutta vastaan, sillä tutkimusaiheeni on hyvin intiimi. Tämän takia olen päätenyt analyysivaiheessa typistettyyn analyysin esitysmuotoon. Uskon, että olen tutkimusta tehdessäni kyennyt vaadittavaan reduktioon, omien ennakkokäsitysteni ja oletusteni poissulkemiseen. Olen ollut avoimesti kiinnostunut äitien ratkaisuista suhteessa isyyden selvittämisen kieltämiseen sekä heidän ajatuksiinsa lastensa isättömyyden suhteen. Olen kiitollinen äideille, jotka halusivat jakaa kokemuksensa kanssani, ja olen kunnioituksesta tätä luottamuksenosoitusta kohtaan halunnut taata tutkimukseni luotettavuuden sekä reduktion jatkuvan tiedostamisen ja läsnäolon.

Keskimääräisesti suomalaiset suhtautuvat suopeasti tutkimuksiin (Kuula 2006a, 157.) Suomalainen yhteiskunta kokee tieteelliset tutkimukset paitsi analyysivälineiksi yhteiskunnallisten epäkohtien esiintuomisessa myös keinoiksi niiden korjaamiseksi. Näin olen myös hankaliin ja intiimeihin tutkimuksiin on yleensä suhteellisen helppoa saada

tutkittavia. (Hallamaa, Lötjönen, Sorvali & Launis 2006, 14; Kuula 2006b, 136.) Vaikka tutkimukseni kiinnitti selkeästi huomiota Internetin keskustelupalstoilla (tutkimuspyynnön lukeneita oli kokonaisuudessaan reilusti toista tuhatta), oli valitettavan monella ilmeisesti samanlainen ajatus kuin eräällä kommentoineella: omasta elämästä ei halua avautua. Aineistonkeruuni on ollut pitkä prosessi, ja olenkin hyvin kiitollinen kaikille niille äideille, jotka jaksoivat ja halusivat avautua jakaen osan elämästään kanssani.

Tutkimuksessani isyyden selvittämisen kieltäminen näkyy monisyisenä ratkaisuna. Kaikkien näiden ratkaisujen takana seisoo vahva, itsenäinen äiti. Tutkimuksessani äidin suhtautuminen lapsensa isään vaihtelee suuresti riippuen siitä, millainen suhde äidin ja isän välillä on ollut. Kun isä on ollut sukuosojen luovuttaja äidin hankkiessa lapsen yksin, ei isällä ole roolia perheen elämässä vaan hän on pelkkä siittäjä-isä. Muutoin isän roolit jakautuvat läsnä olevaan isään, poissaolevaan isään sekä mielikuva-isään.

Tutkimukseni keskeiseksi tulokseksi nousee vahva äitiys. Äidit kokevat isättömyyden vaikuttavan heidän arkeensa kuten yksinhuoltajan kohdalla yleensäkin. Arki on joskus raskasta, mutta päätös on ollut oma ja harkittu ratkaisu. Vahva äitiys korostuu tutkittavien elämässä. Isän puuttumisesta huolimatta elämä ei ole perheelle haaste, vaan äidit kokevat itsensä ja lapsensa onnellisiksi ja rakastetuiksi. Tutkimukseni äidit ovat ennen kaikkea hyviä äitejä, vaikka eivät voikaan tarjota lapsilleen isää. Isän puuttumista ei nähdä ongelmallisena, eikä se ole lapsen tai äidin elämän suurin murhe. Äidit tutkimuksessani toteavat lastensa isättömyydestä: mitä ei ole tai mistä ei tiedä, ei kaipaa. Toisaalta vahva äitiys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että isä(hahmo) on täysin tarpeeton.

Isättömyyttä ei nähdä lapselle toivottomana ja leimaavana, vaikka valitettavan paljon yhteiskunnassa ja mediassa tätä viestiä vielä tuodaan esiin. Äidit myös tunnistavat isättömyyden vaikutuksen lapseen. Isän puute ei silti tarkoita, että lapselta puuttuisi miehen malli. Äidit nostavat esiin miehen mallin merkityksen lapsen kasvuun, mutta eivät koe, että isä on ainoa mahdollinen henkilö sitä antamaan. Miehen mallia saadaan myös lähi-verkoston muilta miessukupuolen edustajilta.

Lasten saaman miehen mallin tärkeys korostuu äitien kertomuksissa, samoin kuin ajatus siitä, että isä on lapselle tärkeä, vaikka olisi olemassa vain paperilla. Toiset äidit kokevat isän olleen tarpeellinen vain sukuosojen lahjoittamiseen, jolloin näkemys isän tarpeellisuudesta on erilainen, mutta nämäkin äidit kokevat miehen mallin olevan tarpeen lapsel-

leen. Isän puuttumista koetetaan korvata miehen mallilla. Isän puuttuminen ei ole aina ollut pelkästään äitien oma valinta.

Isättömyydestä ei haluta lapselle painolastia eikä siitä ole haluttu tehdä tabua. Äidit eivät välttämättä koe, että isättömyys olisi lapselle haitaksi, vaikka ovat myös huomioineet, että se voi sellaiseksi muuttua. Tällöin he ovat valmiita hakemaan yhteiskunnan apua perheelleen. Yhteiskunnalliselle rakenteelle ja sen joustavuudelle on tärkeää tiedostaa, millaisia ratkaisuja ihmiset elämässään tekevät ja mitä mahdollisia riskejä näistä valinnoista syntyy niin mikro- kuin makrotasollakin. Yhteiskunnan on kyettävä ennakkoimaan valinnoista syntyvät tarpeet ja muutettava rakennettaan sen suuntaisesti, jotta kaikki yhteiskuntamme jäsenet voivat hyvin.

Koen, että sosiaalityössä on tärkeää tietää, mistä asiakkaan elämä muodostuu. Tämän takia olen halunnut selvittää, miksi äidit ovat kieltäneet isyyden selvittämisen, miten he ovat kokeneet sen äitinä ja miten he kokevat sen vaikuttavan lapsiinsa. Näiden äitien kokemus ei kata kaikkien äitien kokemuksia, mutta on näiden äitien elämän totuus.

Postmodernin sosiaalityön ajatukseen kuuluu, että elämä rakentuu eri ihmisten kohdalla eri totuuksista, eikä ole yhtä oikeaa tapaa hahmottaa asioita. Kukin totuus taas rakentuu sosiaalisessa konstruktiossa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Vaikka tutkimusaineistoni on kerätty kirjallisena, koen olleeni jonkinasteisessa vuorovaikutuksessa tutkittavieni kanssa, koska he ovat osoittaneet kertomuksensa minulle. Todellisuuden rakentumisen tiedostaminen auttaa työntekijää ymmärtämään sen maailman, jossa asiakas elää. Näin ollen asiakkaan kokemusten tiedostaminen ja tietäminen auttaa sosiaalityöntekijää auttamaan asiakasta hänen elämässään. Kaikki tämä tulee tietysti ymmärtää omassa kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissaan.

Kirsi Juhila (2006, 103–115) on tutkimuksessaan löytänyt kolme tapaa, kuinka sosiaalityöntekijä kohtaa asiakkaan. Nämä tavat ovat kumppanuus, hoiva ja liittäminen. Kumppanuussuhteessa sosiaalityöntekijä ja asiakas jäsentävät yhdessä muutostarpeita ja tavoitteita. Kumppanuussuhde voidaan kuitenkin ymmärtää myös eroihin perustuvaksi sosiaalityöksi, jolloin asiakasta ei kohdata johonkin ryhmään kuuluvana, vaan sensitiivisesti, ihmisen eri puolia kunnioittaen ja kuunnellen. Tätä tapaa koen käyttäneeni myös tutkimuksessani kohdatessani tutkittavieni kertomuksia ilman ennakkokäsityksiä ja -luuloja.

Tutkimuksessani olen pyrkinyt vahvasti siihen, että raportoin tutkimukseni ihmisiä ja heidän valintojaan kunnioittaen. Olen pyrkinyt parhaimpani mukaan kuvaamaan asioita tutkittavien lähtökohdista käsin, ilman tutkijan vahvaa tulkintaa. Tutkimusaineistoa kerätessäni Internetin keskustelupalstoilla sai tutkimukseni aihe kommentteja siitä, että tutkimukseni äidit ovat itsekkäitä ja kieltävät isyyden selvittämisen vain ilkeyttään. Fenomenologiselle tutkimukselle on ominaista lisätä ymmärrystämme inhimillisestä elämästä ja sen ilmiöistä. Tahdonkin tällä tutkimuksellani tuoda esiin sen, etteivät nämä stereotypiat pidä paikkaansa. Syyt ovat yhtä moninaiset, kuin ovat vahvat äidit niiden takana. Sosiaalityöntekijänä uskon oppineeni tämän prosessin myötä vahvemmin sen, että työssä on muistettava siirtää ennakoasenteet syrjään ja kuulla henkilöltä itseltään, miten hän tilanteensa kokee. Tämä on tärkeää, jotta voin ymmärtää saman inhimillisen todellisuuden asiakkaan kannalta ja sitä kautta auttaa häntä elämässään.

Itse pohdin tutkimusta tehdessäni, miten paljon äitiyteen liitetään vaatimuksia. Media ruokkii tätä ajatusta. Sävähdin, kun näin tv-mainoksen ohjelmasta, jossa ”täydellinen superäiti” kertoo muun muassa, ettei paino saa nousta raskausaikana kuin kahdeksan kiloa jotta kolmen viikon kuluttua synnytyksestä on omissa mitoissaan. Kun näihin ihanneäitiyden vaatimuksiin vielä liitetään isyyden korostaminen ja merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen, on isättömien lasten äideillä edessään vaativa haaste. Ei siis voi väittää, että ratkaisu tehtäisiin heppoisin perustein.

Omassa elämässäni olen helpottunut siitä, että tutkimusprosessi on loppuillaan. Tutkijan ajankäyttö (ks. Clarkeburn & Mustajoki 2009, 283–288) on perheenäidille rajallista. Olen kiitollinen miehelleni ja lapsilleni siitä, että he ovat jaksaneet tukea minua opiskelussani ja erityisesti olleet avuliaita hoitaessaan nuorimmaistani ”vain vähän aikaa” kun äiti on aina vain kirjoittanut ”vielä yhden jutun”. Olen tehnyt tätä tutkimusta jatkuvasti vähintäänkin pääni sisällä, joten läsnäoloni ei aina ole ollut kehuttavaa. Ihanneäidin rooliin olen tämän prosessin aikana tuskin yltänyt, mutta tämän jälkeen siihenkin on onneksi enemmän aikaa.

Tutkimusta tehdessäni olen pohtinut, miten tutkimukseni tulokset näyttäytyisivät erilaisina, jos kokemuksistaan olisivat kertoneet lapset? Millä tavoin lapset kokevat sen, että äiti on tehnyt heidän edestään ratkaisun siitä, että he ovat (juridisesti) isättömiä? Millä tavoin tämä rakentaa heidän suhdettaan maailmaan ja äitiinsä? Samoin pohdin sitä, mi-

ten vahvasti isien halu olla isänä lapselleen (vrt. Mikael Jämsänen ja Lapsen oikeuksien tuki ry) kertoo muutoksesta yhteiskunnallisessa ajattelussamme. Onko isä passiivinen olento tässä isättömyyden kieltämisen prosessissa, vai onko hänen vahva tahtonsa ollut päätöksen takana? Millaiseksi isyys isän mielessä rakentuu, kun se ei ole juridisesti vahvistettu, vai onko sitä silloin ollenkaan? Omassa tutkimuksessani olen tietoisesti rajannut kokemukset vain äitien kokemuksiin, mutta jatkohaasteena tälle olisi tutkia lasten kokemuksia isättömyydestä äidin valintana samoin kuin isien kokemuksia juridisesta isättömyydestä.

Lähteet

- Alasalmi, Päivi 2011: Loistava yksinhuoltajuus. Bookwell Oy. Juva.
- Beck, Ulrich 1990: Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Organisoitu vastuuttomuus. Suomentanut Heikki Lempa. Vastapaino. Tampere.
- Beck, Ulrich 1995: Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Suomentanut Leevi Lehto. Vastapaino. Tampere. 11–82.
- Beck, Ulrich 2005: Risk Society. Towards a New Modernity. Sage Publications Ltd. London.
- Blankenhorn, David 1996: Fatherless America. Confronting Our Most Urgent Social Problem. HarperPerennial. United States.
- Broberg, Mari & Tähtinen, Juhani 2009: Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.): Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Tutkimuksia D 50. Vammalan kirjapaino Oy. Helsinki. 154–169.
- Bronfenbrenner, Urie & Ceci, Stephen 1994: Nature – Nurture Reconceptualized in Developmental Perspective: A Bioecological Model. Psychological Review. Vol 101, Issue 4. 568–586.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki Arto 2009: Tutkijan arkipäivän etiikka. Vastapaino. Tampere.
- Elatustukilaki 580/2008.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080580?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=elatus%2A>. 18.11.2010.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä.
- Forsberg, Hannele 1998: Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Furman, Ben 2000: Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. WSOY. Juva.
- Giddens, Anthony 1991: Modernity and Self-Identity. Polity Press. Cambridge.
- Giorgi, Amedeo 1994: A Phenomenological Perspective on Certain Qualitative Research Methods. Journal of Phenomenological Psychology. Vol 25, Issue 2. 199–220.

- Giorgi, Amedeo 1997: The theory, practice, and evaluation of the phenomenological method as a qualitative research procedure. *Journal of Phenomenological Psychology*. Vol 28, Issue 2. 235–261.
<http://web.ebscohost.com/login.ezproxy.ulapland.fi/ehost/detail?hid=10&sid=656289d1-8dc1-4606-ada4-fe91afb6a0a1%40sessionmgr13&vid=3&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG1Z2Q%3d%3d#db=afh&AN=67720>. 19.11.2010.
- Haapalahti, Suvi 2007: Isänmaan isättömät. Sotaorpos osana toisen maailmansodan jälkeistä suomalaista yhteiskuntaa. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Historiatieteen laitos.
- Hallamaa, Jaana & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma & Launis, Veikko 2006: Etiikkaa ihmistieteille? Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Hakapaino Oy. Helsinki. 11–30.
- Helin, Markku 2011: Arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista. Oikeusministeriön julkaisu. *Selvityksiä ja ohjeita* 37/2011. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-144-9>. 2.2.2012
- Hellsten, Tommy 2000: *Vanhemmuus – vastuullista vallankäyttöä*. WSOY. Juva.
- Hertog, Ekaterina 2009: *Tough Choices. Bearing an Illegitimate Child in Contemporary Japan*. Stanford University Press. Stanford.
- Huttunen, Jouni 1992: Poika ja isä. Teoksessa Huttunen, Jouko (toim.): *Poika, poika! Näkökulmia pojan kasvuun ja kehitykseen*. Oy Yleisradio Ab. Opetusjulkaisut. Nettopaino. Joutsa.
- Huttunen, Jouni 2001: *Isänä olemisen uudet suunnat*. PS-kustannus. Juva.
- Ijäs, Kirsti 2004: Aina on olemassa toivon näköala. Teoksessa Riutta, Ulla: *Eron lapset*. Karisto Oy. Hämeenlinna. 147–160.
- Immonen, Mikko 2001: *Isyys ja äitiys nuorten kertomana – lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia*. LIKES Research Reports on Sport and Health 130. Korpi-Jyvä Oy. Jyväskylän yliopisto.
- Isyyslaki 700/1975 ja 1238/2006.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750700?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=isyyslaki>. 11.10.2010.
- Jokinen, Eeva 1996: *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Gaudeamus. Helsinki.

- Judén-Tupakka, Soila 2008: Askelia fenomenologiseen analyysiin. Fenomenologinen menetelmä empiirisessä tutkimuksessa. Teoksessa Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.): Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampereen yliopistopaino. Tampere. 62–90.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino: Tampere.
- Juusola, Mervi 2009: Äidin voimakirja. Otava. Keuruu.
- Kaleva 9.1.2011. Uusi laki parantaisi isän asemaa. Lehtileike.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve 2009: Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. WS BookWell Oy. Juva. 131–160.
- Katvala Satu 2001: Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 186. Jyväskylä.
- Kiviniemi, Kari 2010: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. WS Bookwell Oy. Juva. 70–85.
- Koivunen, Anne 2008: ”Elämäni ilman isää” – totaali-isättömyys elämäkokemuksena. Pro gradu – tutkielma. Oulun yliopisto.
- Kolehmainen, Jani & Aalto, Ilana 2004: Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Aalto Ilana & Kolehmainen Jani (toim.): Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Vastapaino. Tampere, 9-25.
- Korhonen, Merja 1994: Keski-ikäisten naisten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Psykologian tutkimuksia 15.
- Koulumies, Terhi 2010: Lähiömamma suttaisissa meikeissä ja muita stereotyyppioita yksinhuoltajaäideistä. Teoksessa Malmi, Mia (toim.): Hullu akka! Kirjoituksia naiseuden pimeältä puolelta. Like Kustannus Oy. Helsinki.
- Krok, Suvi 2009: Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Acta Universitatis Tamperensis 1437. Tampereen yliopisto.
- Kuula, Arja 2006a: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.
- Kuula, Arja 2006b: Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Hakapaino Oy. Helsinki. 124–140.

- Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. WS Bookwell Oy. Juva. 28–45.
- Laitinen, Raija 2011: Yksinhuoltajuus on tahdon asia. Teoksessa Alasalmi, Päivi: Loistava yksinhuoltajuus. Bookwell Oy. Juva. 60–71.
- Lapsen elatus ja huolto 2009. Tilastoraportti 13/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr13_10.pdf 11.10.2010.
- Lapsen oikeuksien tuki Ry. <http://www.lapsenoikeuksientuki.fi/lakialoite/>. 23.12.2010.
- Lapsen oikeuksien yleissopimus 60/1991. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>. 2.2.2012.
- Markus, Eveliina 2009: Vertaisuus voimavarana – vertaistuen tarve ja sen vanhemmuutta tukeva merkitys murrosikäisten nuorten äideille. Pro gradu –tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.
- May, Vanessa 2001: Lone Motherhood in Finnish Women’s Life Stories. Åbo Akademi University Press. Turku.
- Miettinen, Eeva 2002: ”Mä odotin et se soittais, mut ei se koskaan” – isättömyys nuorten naisten elämässä. Pro gradu –tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiologian laitos. Helsingin yliopisto.
- Morrison, Nancy 1995: Successful Single-Parent Families. *Journal of Divorce and Remarriage*. Vol 23, Issue 3-4. 205–219.
- Mykkänen, Johanna 2010: Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 382. Jyväskylän yliopisto.
- Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana 2010: Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 34. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf>
- Myllärniemi, Jorma 2010: Mieheksi ilman isää. Kirjapaja. Helsinki.
- Nätkin, Ritva 1997: Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Gaudeamus. Helsinki.
- Payne, Malcolm 2005: *Modern Social Work Theory*. Third edition. Palgrave Macmillan. New York.
- Perttula, Juha 1995: Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Suomen fenomenologinen instituutti. Tampere.

- Perttula, Juha 2000: Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. *Kasvatus* 31 (5). 428–442.
- Pietiläinen, Katri 8.9.2009. Terapeuttinen kirjoittaminen. *Hoitavat sanat*.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00157&p_teos=onn&p_selaus=. 4.2.2012.
- Pohjola, Anneli 1994: Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänkulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden valossa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 5. Rovaniemi.
- Poikolainen, Jaana 2002: Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Helsingin yliopiston kasvatustieteiden laitoksen tutkimuksia 182. Yliopistopaino. Helsinki.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/3586/kasvatus.pdf?sequence=1>
- Rantalaiho, Minna 2003: Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus. Helsinki. 202–227.
- Rauhala, Lauri 1993: Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. *Sufi*. Tampere.
- Roivainen, Tarja 2005: Vanhemmuus lastensuojelun perhetyön tarkastelussa - vanhemmuuskäsitykset, vanhemmuuden normit, arvot ja moraalinen järjestys. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto.
- Siltala, Pirkko 2003: Isän vaikutus naisen elämäntaakkaan. Teoksessa Tiihonen, Tuija (toim.): *Isää ei voi unohtaa. Tyttäret kertovat*. Kirjapaja Oy. Helsinki. 181–216.
- Sinkkonen, Jari 1998: *Yhdessä isän kanssa*. WSOY. Helsinki.
- Sinkkonen, Jari 2008: *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. WSOY. Juva.
- Talentia 2005: *Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet*. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Tamminen, Rauno 1993: *Tiedettä tekemään!* Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Tiittanen, Anna 11.3.2008: Pro gradu – tutkielma: Postmoderni kohtaa perinteisen maskuliinisuuden *Tosimies-lehden* mieskuvassa.
<http://www.teologia.fi/opinnaytteet/pro-gradut/338-postmoderni-kohtaa-perinteisen-maskuliinisuuden>. 20.12.2010.
- Varto, Juha 1992: *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Kirjayhtymä. Helsinki.

- Vidén, Sari 2003: Nykypäivän vanhemmuudesta hyvään vanhemmuuteen. Asiantuntijoiden tuottamat merkitykset vanhemmuudesta. Lisensiaatintyö. Lapin yliopisto.
- Virtanen, Juha 2006: Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Metsämuuronen Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 164–207.
- Vuori, Jaana 2002: Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toistot ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Vuori, Jaana 2004: Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto Ilana & Kolehmainen Jani (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 29–63.
- Åstedt-Kurki, Päivi & Nieminen, Heli 1997: Fenomenologisen tutkimuksen peruskysymykset hoitotieteessä. Teoksessa Paunonen, Marita & Vehviläinen-Julkunen, Katri: Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. WSOY. Juva, 152–163.

Liitteet

Liite 1.

Hei!

Olen sosiaalityön opiskelija Lapin yliopistosta. Teen pro gradu – tutkielmaani äitien kokemuksista lapsensa isyyden selvittämisen kieltämisessä. Toivoisin yhteydenottoja äideiltä, jotka ovat kieltäneet lapsensa isyyden selvittämisen. Tarkoitukseni olisi äitien kirjoittamien kertomusten avulla selvittää äitien kokemuksia ja perusteluita teke-
mälleen valinnalle. Aineistoa tullaan käyttämään vain pro gradu-tutkielman tekemiseen, eikä äitejä pysty tunnistamaan tutkimustuloksista. Aineisto käsitellään luottamukselli-
sesti ja se on vain minun käytössäni.

Olen halukas tuomaan äänesi kuuluviin tutkielmassani. Aihe ei ole helppo eikä tekemäsi valinta aina yksinkertainen, mutta nyt Sinulla on mahdollisuus tuoda näkökulmaasi esiin. Olen halukas ja valmis kuulemaan juuri Sinun kertomustasi.

Toivoisin Sinun kirjoittavan minulle kokemuksestasi äitinä liittyen päätökseesi kieltäytyä lapsesi isyyden selvittämisestä. Olen listannut alle muutamia aiheita, joita voit käsitellä kirjoituksessa suuntaa-antavina. Voit vastata alla oleviin aiheisiin tai valita osan niistä. Voit myös kertoa muista aiheista, jotka mielestäsi liittyvät asiaan.

1. Oma taustasi (suhteesi vanhempiisi, lapsuutesi, sisarussuhteet yms.).
2. Päätöksenaikainen elämäntilanteesi.
3. Päätökseesi vaikuttaneet tekijät/asiat.
4. Millä tavalla/missä tilanteissa lapsen isättömyys on noussut esiin?
5. Millä tavalla olet ottanut isättömyyden esiin lapsen kanssa?
6. Onko päätös isyyden selvittämisen kieltämisestä mietityttänyt jälkikäteen?

7. Oletko saanut/olisitko kaivannut tukea päätöksen tekemiseen tai sen jälkeen?

8. Oma vanhemmuutesi, mahdollinen parisuhteesi tällä hetkellä.

9. Miten koet lapsesi isättömyyden äitinä?

10. Miten koet lapsesi isättömyyden vaikuttavan lapseesi?

Kirjoituksesi pyydän palauttamaan joko sähköpostin liitteenä tai vaihtoehtoisesti kirjepostina. Kirjoitathan kuoreen tunnuksen ”tutkimus”.

Kiitos jo etukäteen vaivannäöstäsi ja vastauksistasi!